

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Nejzávažnější násilná trestná činnost páchaná dětmi a mládeží

Bakalářská práce

Autor: Kateřina Novotná
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: JUDr. Miroslav Antl
Oponent práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Novotná

Studium: P17P0366

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Nejzávažnější násilná trestná činnost páchaná dětmi a mládeží**

Název bakalářské práce AJ: The gravest violent crimes committed by children and youth

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá nejzávažnější násilnou trestnou činností páchanou dětmi a mládeží. Vymezuje základní pojmy týkající se této problematiky, dále popisuje specifika násilné kriminality dětí a mládeže a motivy a způsoby provedení těchto činů. Zaobírá se trestní odpovědností mladistvých, definuje činy jinak trestné, ukládaná opatření, faktory a vlivy okolí. Cílem empirické části je shromáždit společné znaky této skupiny pachatelů, jejich determinanty a motivy jednání.

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8. KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3. MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: JUDr. Miroslav Antl

Oponent: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce JUDr. Miroslava Antla samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 26. 4. 2020

Kateřina Novotná

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce panu JUDr. Miroslavu Antlovi za odborné vedení, cenné rady a vstřícný přístup během tvorby této práce. Taktéž děkuji všem respondentům, kteří se podíleli na výzkumném šetření, za jejich čas a ochotu spolupracovat. Mé poděkování patří také Mgr. Lucii Charvátové a PhDr. Daniele Květenské, Ph.D., které mi pomohly oslovit některé respondenty a díky kterým mohlo být výzkumné šetření uskutečněno podle mých představ.

Anotace

NOVOTNÁ, Kateřina. *Nejzávažnější násilná trestná činnost páchaná dětmi a mládeží*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 57 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce je zaměřena na nejzávažnější násilnou trestnou činnost, jejíž pachatelé jsou děti a mládež. Zabývá se trestněprávním vymezením pojmů korelujících s dětmi a mládeží a též termínů souvisejících s trestnou činností. Vymezuje nejzávažnější násilné trestné činy. Přibližuje trestní odpovědnost této cílové skupiny, definuje činy jinak trestné, specifika trestního řízení u těchto pachatelů a ukládaná opatření. Zkoumá faktory působící na páchaní provinění a činů jinak trestných, taktéž determinanty a motivy jednání a společné znaky této skupiny pachatelů. Empirické šetření pak odhaluje pohledy odborníků z praxe na tyto skutečnosti a zkoumá jejich postoje k dětským a mladistvým pachatelům, rovněž se věnuje jejich názorům na možnosti resocializace.

Klíčová slova: děti, mládež, mladiství, provinění, čin jinak trestný, násilná trestná činnost

Annotation

NOVOTNÁ, Kateřina. *The gravest violent crimes committed by children and youth*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 57 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis is focused on the gravest violent crimes, whose offenders are children and youth. The work deals with criminal law definition terms correlating with children and youth and terms relating with crimes. Moreover, it defines most grievous violent crimes, zoom on criminal responsibility of this target group and it defines delict crimes committed by children younger than fifteen years, prosecution and punishments. Also, it examines factors of crimes caused by children and youth as well as determinants motives of these acts and its offenders common sings. Followed by Empirical inquiry that reveals practical opinions of experts to these facts and examines their opinions and attitudes to this children and youth offenders, while pursuing their views of possibility of resocialization.

Keywords: children, youth, juvenile, youth crime, crimes committed by children up to fifteen years, violent crimes

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	10
Seznam použitých zkratk	9
1 Děti, mládež a související trestně-právní terminologie.....	11
1.1 Děti, mládež a příbuzné termíny	11
1.2 Pojmy týkající se delikvence a kriminality dětí a mládeže	12
1.3 Trestní odpovědnosti dětí a mládeže	14
2 Násilné trestné činy páchané dětmi a mládeží.....	17
2.1 Násilná trestná činnost.....	17
2.2 Klasifikace pachatelů.....	23
2.3 Specifika násilné kriminality páchané dětmi a mládeží a způsoby provedení.....	24
2.4 Podíl mládeže na trestné činnosti	25
3 Motivy a příčiny páchaní násilných trestných činů dětmi a mládeží.....	29
3.1 Příčiny ovlivňující páchaní trestné činnosti a její indikátory	29
3.2 Motivace k páchaní násilné kriminality	32
4 Ukládaná opatření a spolupracující instituce	34
4.1 Opatření ukládaná mladistvým, opatření ukládaná dětem mladším patnácti let.....	34
4.2 Instituce a odborníci pracující s dětmi a mládeží	36
5 Výzkumné šetření zaměřené na shromáždění společných znaků této skupiny pachatelů, jejich determinantů a motivů jednání	40
5.1 Koncepce výzkumného šetření.....	41
5.2 Prezentace výsledků výzkumného šetření	45
5.3 Shrnutí výsledků výzkumného šetření.....	49
Závěr	51
Seznam použitých zdrojů	53
Seznam tabulek a grafů.....	58
Seznam příloh.....	59
Přílohy.....	60

Seznam použitých zkratk

IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
PČR	Policie České republiky
PMS	Probační a mediační služba ČR
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
ZPMS	zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě)
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZVTOS	zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
ZVÚOV	zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
TČ	trestný čin
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Odpovědět na otázku, co jakéhokoli pachatele vede k tomu, aby zaútočil na tělesnou, ale mnohdy svým činem i na psychickou integritu člověka, je záměrem nejednoho odborníka i výzkumných institutů. Takový pachatel totiž útočí na trestním právem primárně chráněné objekty – na lidský život a zdraví. Proto se autorka pustila do zkoumání nitra dítěte či mladistvého, který takový čin vykoná. Studovala, odkud se bere nutkání provést takový skutek. Ke konkrétní volbě tohoto tématu byla inspirována dokumentárními cykly, které se zaměřují na nejzásadnější případy a momenty kriminalistiky, ale podnítily ji také odborné publikace věnující se tomuto tématu.

Určitě nelze říci, že by se odborníci věnovali tématu kriminality mládeže málo. Nicméně, u těch nejzávažnějších násilných trestných činů těchto pachatelů, které se vydáváme zkoumat v této práci, chybělo autorce podložení a možná jisté dovysvětlení od odborníků, kteří se s danými pachateli setkávají a mají s nimi bohaté zkušenosti.

Tím se dostáváme k cíli práce, kterým je ve čtyřech teoreticky zaměřených kapitolách zmapovat problematiku závažné násilné trestné činnosti dětí a mládeže. Popsat související právní úpravu, předložit aktuální statistiky, specifika kriminality dětí a mládeže i zaznamenané motivy u této skupiny pachatelů. V teoretickém závěru se práce věnuje ukládaným opatřením a institucím, které s dětmi a mládeží spolupracují.

V páté, empiricky orientované kapitole, je cílem seznámit se s názory respondentů, kteří jsou díky svému povolání v úzkém kontaktu s dětmi a mládeží. Ti pomáhají poodhalit jak aktuální situaci a trendy v této problematice, tak také pohledy na možnosti resocializace dětských a mladistvých pachatelů, a taktéž jejich postoje k českým způsobům zacházení s dětmi a mládeží páchající trestnou činností. Tím navazují na teoretické poznatky, které jsou rozebrány v začátku práce.

Výzkumné šetření bylo realizováno kvalitativní formou skrze rozhovory. Cílem tohoto šetření je především dovysvětlit výsledky kvantitativních výzkumů na toto téma a opřít je o praktické zkušenosti dotazovaných.

Přínos práce spatřuje autorka především v uceleném zpracování teoretických poznatků a v lepším porozumění této problematice právě doplněním zkušeností z praxe.

1 Děti, mládež a související trestně-právní terminologie

Děti a mládež jsou jak v trestním právu, tak i v ostatních vědních disciplínách, které se jimi zabývají, specifickou kategorií osob. Zejména proto, že vývoj každého člověka je individuální záležitostí. Kvůli tomu je potřeba zvláštního ošetření věcí této věkové skupiny, nevyjímaje ani případ jejich odpovědnosti za trestnou činnost. Jak děti a mládež vymezuje trestní právo, předkládá první kapitola.

1.1 Děti, mládež a příbuzné termíny

V souvislosti s dětmi a mládeží se setkáváme s celou řadou pojmů, jejichž výklad se většinou liší v závislosti na dané vědní disciplíně. Kromě trestního práva a kriminologie, jejichž interpretacemi se práce zabývá primárně, tuto problematiku řeší také právo občanské a rodinné, sociologie, pedagogika, psychologie atd. (Firstová, 2014, s. 11).

Úmluva o právech dítěte, jež platí mezinárodně a jejíž součástí je i Česká republika, definuje dítě jako osobu mladší osmnácti let (část 1 čl. 1, Úmluva o právech dítěte).

V České republice pak shodně s ní trestní zákoník vymezuje dítě jako osobu mladší osmnácti let, pokud trestní zákoník nestanoví jinak (§ 126 TrZ).

Stejně věkové vymezení dítěte udává též zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který charakterizuje dítě jako osobu nezletilou (§ 2 ZSPOD).

Občanský zákoník pak pro nabytí zletilosti stanovuje osmnáctý rok věku (§ 30 OZ).

Pokud se však jedná o **pachatele** činu jinak trestného či provinění, je primárním zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Ten užívá termínů **dítě mladší patnácti let**, **mladistvý** a **mládež** (§ 2 odst. 1 písm. a) - c) ZSM)

Dítětem mladším patnácti let je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného (čin jinak trestný dále definován v podkapitole 1.3) nedovrší patnácti let (§ 2 odst. 1 písm. b) ZSM).

Taková osoba není trestně odpovědná (§ 89 odst. 1 ZSM).

Přesto, že dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné, lze mu soudem pro mládež ukládat **opatření**, která by v ideálním případě měla vést k jeho nápravě (§ 89 odst. 2 a § 93 ZSM).

Mladistvým rozumíme osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok, ale zároveň nepřekročila osmnáctý rok věku (§ 2 odst. 1 písm. c) ZSM).

Osoba ve věku mladistvého **je již trestně odpovědná**, přičemž její trestní odpovědnost se ale vyznačuje určitými odlišnostmi oproti odpovědnosti dospělých.

Novela ZSM č. 203/2019 dále zakotvuje: „*má se za to, že mladistvým je i ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročil osmnáctý rok věku*“ (§ 2 odst. 1 písm. c) ZSM).

Jedná se o princip tzv. *in dubio pro reo* neboli v pochybnostech ve prospěch obviněného (Válková, 2019, s. 200).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže užívá ještě pojmu **mládež**. Jde o shrnující termín, kterým rozumíme děti do patnácti let a zároveň mladistvé (§ 2 odst. 1 písm. a) ZSM).

1.2 Pojmy týkající se delikvence a kriminality dětí a mládeže

V souvislosti s výše zmíněnými termíny se můžeme setkat s dalšími pojmy, které nejsou přímo vymezeny zákonem, ale užívá je odborná literatura – jedná se o pojmy jako predelikvence či dětská delikvence, prekriminalita, juvenilní delikvence, osoba blízká věku mladistvého či mladý dospělý pachatel. Pro porozumění těmto termínům je nutné nejprve definovat kriminalitu obecně.

Slovo **kriminalita** pochází z latinského *crimen*, což můžeme přeložit jako zločin, zločinnost. Existují dva pohledy na kriminalitu. Sociologické pojetí zločinnosti je širší, a zahrnuje i společensky nežádoucí jevy, které kriminalitu doplňují. Právní pohled definuje kriminalitu jako jednání, jež je označeno zákonem za trestné (Firstová, 2014, s. 14).

V souvislosti s kriminalitou se též můžeme setkat s termínem **delikvence**, což je pojem obsahově rozsáhlejší. Delikvence je chování společensky nepřijatelné, které ohrožuje společnost, ale není ještě hodnoceno jako trestný čin. (Fischer, Škoda, 2014, s. 170).

Pojem **prekriminalita** označuje takové činy, které mají povahu trestné činnosti, ale nejsou jí, jelikož jejich pachatelé (děti do patnácti let), nejsou trestně odpovědné (Firstová, 2014, s. 15).

Predelikvencí nazýváme jednání, které ještě není přestupkem či trestnou činností, ale časem v ni může přerůst. Jedná se například o útoky z domova, záškoláctví, vandalismus či agresivní chování (Firstová, 2014, s. 15).

Juvenilní delikvencí rozumíme delikventní chování mladistvých, tedy osob mezi patnáctým a osmnáctým rokem věku (Fischer, Škoda, 2014, s. 170).

Ve spojení s kriminalitou dětí a mládeže, můžeme též narazit na termín **mladý dospělý pachatel**. Jde o takovou osobu, která překročila osmnáctý rok věku a není tudíž označována jako mladistvá. Věk, do kterého je pachatel „mladým dospělým“ není pevně určen, v soudní praxi se jedná většinou o devatenáctý, dvacátý, výjimečně i jednadvacátý rok života. V případě ostatních vědních disciplín se můžeme setkat s vymezením mladého dospělého až do čtyřiaadvaceti let (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 453).

Důvodem pro vymezení této věkové kategorie je mimo jiné poznatek z psychologie, kterým je prodlužování doby dospívání (z angl. *emerging adulthood*). Jedná se o novou fázi mezi adolescencí a mladou dospělostí, charakteristickou protahováním doby mezi přechodem od dospívání k dospělosti (Lacinová, Ježek, Macek, 2016, s. 9-10).

Přesto, že termín **mladý dospělý pachatel** není právně přímo definován, zmínku o „**pachateli ve věku blízkém věku mladistvého**“ nalezneme v trestním zákoníku. V takovém případě se jedná o polehčující okolnost (§ 41 písm. f) TrZ).

Jelikož zlomovým obdobím pro započetí a rozvinutí sociálně patologického chování je dle věkové křivky kriminality právě **období mládí**, je nesmírně důležité správné výchovné vedení dítěte nebo u již započatého nevhodného chování vhodný způsob reakce a adekvátního zásahu (Věk a trestná činnost z pohledu vývojové kriminologie, 2019, online).

Tématu včasného zásahu a jeho podobám se věnujeme také v empirickém šetření.

Vždy je nutno individuálně posoudit rozumovou a mravní vyspělost pachatele a také jeho schopnost uvědomovat si odpovědnost a důsledky svého chování.

1.3 Trestní odpovědnosti dětí a mládeže

Dítě do patnácti let není trestně odpovědné, což znamená, že jej není možno stíhat za spáchaný (jinak trestný) čin (§ 25 TrZ, dále § 89 odst. 1 ZSM).

O takovém činu provedeném dítětem do patnácti let mluvíme jako o **činu jinak trestném**. Těmto dětem nelze ukládat tresty, resp. trestní opatření, ale pouze **opatření**, která jsou rozebírána v pozdějších kapitolách.

Cílem ukládaných opatření totiž není trest, ale především zřetel na (pře)výchovný účel, který je samozřejmě u závažné násilné trestné činnosti velmi důležitý. Hlavním záměrem je náprava či alespoň zlepšení chování dítěte v co možná největším možné míře, pozitivní výchovné působení a snaha o (znovu)začlenění do společnosti. Povaha přístupu k této skupině pachatelů by neměla být pouze represivní, ale měla by také obsahovat vhodné preventivní a převýchovné postupy (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 452).

Jelikož děti do patnácti let nejsou trestně odpovědné, nelze proti nim vést trestní řízení. V tom případě řízení probíhá **dle zvláštních právních předpisů** (Ochrana dětí, 2012, online).

Případné snížení hranice trestní odpovědnosti dětí bylo a je předmětem mnoha spekulací. Názory odborníků na tuto otázku přibližuje výzkumné šetření.

Protiprávní čin spáchaný **mladistvým** se nazývá **provinění** (§ 6 odst. 1 ZSM).

Stejně jako u dětí do patnácti let, lze mladistvým ukládat **opatření** výchovná a ochranná, a navíc ještě opatření trestní (§ 10 ZSM).

Jak bylo nastíněno, smyslem ukládání sankcí dětem mladších patnácti let a mladistvým je především „*obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte mladšího patnácti let nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a předcházení protiprávním činům*“ (§ 3 odst. 1 ZSM).

Tato opatření zároveň vždy musí zohledňovat osobnost, věk a mravní vyspělost mladistvého, jeho osobní, rodinné i sociální poměry a současně musí být úměrné typu a závažnosti spáchaného činu (§ 3 odst. 3 ZSM).

Aby bylo nalezeno účelné opatření, které by nejlépe splňovalo smysl jeho uložení, je důležité porozumění specifikům této skupiny pachatelů osobami, které o nich rozhodují. Proto existují specializované soudy pro mládež, které úzce spolupracují s Probační a mediační službou a orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Právě tyto subjekty zjišťují poměry mladistvého, jeho sociální zázemí, dosavadní chování a jiné skutečnosti, a pomáhají tak nalézt adekvátní opatření, které by skutečně naplňovalo výše zmíněné cíle (Humálková, 2013, s. 43).

V případě mladistvých již probíhá řízení trestně-právní. Oproti řízení u dospělých se ale vyznačuje několika odchylkami. Jedná se zejména o **tyto rozdíly**:

- soudnictví vykonávají **specializované soudy pro mládež** (§ 4);
- **specializace orgánů činných ve specifickém trestním řízení proti mládeži** a dalších osob je nezbytná (§ 3 odst. 8 a § 41 odst. 2);
- tyto orgány úzce spolupracují s OSPOD, PMS ČR, školou a dalšími školskými zařízeními, se zájmovými sdruženími atd. (§ 40);
- k mladistvým je uplatňován **specifický přístup úměrný jeho věku, vyspělosti a zdravotnímu stavu** (§ 42 odst. 1)
- dále se jedná o tzv. **místní příslušnost**, kdy se řízení koná soudem pro mládež v obvodu, kde mladistvý bydlí, nemá-li stálé bydliště, koná se v místě, kde se mladistvý zdržuje nebo pracuje, není-li takové místo možné zjistit nebo je-li mimo Českou republiku, koná se řízení v obvodu, kde bylo provinění spácháno, pokud ani to není možné zjistit, koná se řízení v místě, kde daný čin vyšel najevo (dle § 37);
- další z odchylek je **společné řízení**, kdy se související provinění mladistvého a proti všem mladistvým projednává dohromady, společné řízení proti mladistvému a dospělému se koná pouze výjimečně (§ 38 odst. 1 a 2);
- co se týče obhajoby mladistvého, jedná se o tzv. **nutnou obhajobu**, mladistvý musí být obhájce „*od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit*“ (§ 42a odst. 1 písm. a), poslední novelizací se také ukládá, že v případech stanovených TZ „*...musí mít mladistvý obhájce až do dovršení jednadvaceti let věku...*“ (§ 42a odst. 2);
- **soukromí mladistvého** podléhá zvláštní ochraně, kdy ani po pravomocném odsuzujícím rozsudku nesmí být ve veřejných sdělovacích prostředcích uvedeno jméno a příjmení mladistvého (dle § 54 odst. 3);

- **vazba mladistvého**, je mimořádným zajišťovacím prostředkem, tzn. „*mladistvý může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak*“ (§ 46 odst. 1), vazba nesmí v případě mladistvých trvat déle než dva měsíce, v případě zvlášť závažných provinění může trvat maximálně šest měsíců, výjimečně může být vazba po uběhnutí této doby prodloužena o další dva měsíce (či o šest u zvlášť závažných provinění), smí se tak stát ale pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem (§ 47 odst. 1), tzn. maximální lhůta vazby u „běžných“ provinění činí 6 měsíců, u zvlášť závažných provinění 18 měsíců
- **zákonný zástupce** mladistvého má právo mladistvého zastupovat, pokud nemůže zákoný zástupce vykonávat svá práva, hrozí-li nebezpečí z prodlení, je mladistvému ustanoven předsedou senátu (v přípravném řízení státním zástupcem) **opatrovník**, zákoný zástupce či opatrovník může vykonávat svá práva i proti vůli mladistvého, pokud je to v jeho zájmu (§ 43) (ZSM).

Výjimkou v případě trestní odpovědnosti mladistvých je tzv. **relativní trestní odpovědnost** (podmíněná trestní odpovědnost). Ta se uplatní v případě, pokud mladistvý v době, kdy provinění spáchal, nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost jeho jednání nebo toto jednání ovládnout. Mladistvý pak **není** trestně odpovědný (§ 5 odst. 1 ZSM).

Nastane-li relativní trestní odpovědnosti, je vůči mladistvému možné užít ochranná opatření či opatření ukládána dětem mladším patnácti let (§ 5 odst. 2, § 21 a § 93 ZSM).

Relativní trestní odpovědnost je důležitá zejména kvůli rozdílnosti a individualitě vývoje jednotlivců, kdy pevná věková hranice nemusí vždy odpovídat vývojovému stupni daného jedince. Při posuzování trestní odpovědnosti mladistvého musí být zároveň uváženy **složka rozpoznávací** (tzn. rozpoznání protiprávnosti činu) a **složka určovací** (schopnost ovládnout své jednání). V případě relativní trestní odpovědnosti musí být alespoň jedna ze složek nedostačující (Schelleová a kol., 2004, s. 55-57).

2 Násilné trestné činy páchané dětmi a mládeží

Trestná činnost dětí a mládeže statisticky nevzrůstá, zato je ale předmětem mnoha spekulací údajná zvyšující se **brutalita** provedení těchto činů, a to právě u závažných forem trestné činnosti. Zda tomu tak opravdu je či nikoli je opět otázka na odborníky, jejichž odpovědi jsou prezentovány ve výzkumném šetření.

Obecně děti a mladiství páchají nejvíce majetkovou trestnou činností. Co se pak týká násilné kriminality, nejvíce je zastoupena trestným činem **úmyslného ublížení na zdraví, dále pak loupežemi a vydíráním** (Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2017, 2018, online).

2.1 Násilná trestná činnost

Násilná kriminalita je součástí kriminality obecné. Jedná se o pojem kriminologický. Trestní právo tento termín neužívá, proto ani v trestním zákoníku neexistuje ucelená skupina, která by definovala násilné trestné činy (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 285-287).

Pojem **násilí** označuje jednání, kdy jedinec vědomě a záměrně vyhrožuje, pokouší se či přímo dokoná jednání, kterým naruší psychickou či fyzickou integritu jiného člověka (Marešová, Havel, Martinková, Tamchyna, 2015, s. 18).

Trestní zákoník zmiňuje násilí v § 119: „*Trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem.*“ (TrZ).

Závažnost násilné kriminality spočívá v útoku na základní hodnoty člověka – na jeho život a zdraví. Taktéž může jít o útok na lidskou důstojnost a svobodu rozhodování. Statisticky se násilná kriminalita dlouhodobě pohybuje v zastoupení okolo 7 %-8 % ročně (Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016, 2017, online).

Násilná kriminalita bývá vymezována různě a stejně tak rozsah činů, které jsou do ní zahrnovány. V užším pojetí, které je v kriminologii častější, je chápána jako atak na fyzickou či psychickou stránku člověka, a to **užitím fyzického násilí, pohrůzkou násilí či pohrůzkou jiné těžké újmy**. Takto ho budeme chápat i v této práci. Širší pojetí pak zahrnuje také psychické násilí a útok proti věci (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 286-287).

V této souvislosti se také můžeme setkat s termínem **agrese**, který popisuje jednání, kdy jedinec násilně omezuje svobodu jiného člověka. Hlavním rysem agrese je úmysl ublížit, poškodit (Martínek, 2015, s. 10-23).

Agresivita je sklon jednat útočným způsobem, dispozice k agresivnímu chování. (Martínek, 2015, s. 10-23).

Násilná kriminalita zahrnuje velký výčet trestných činů, ale do kategorie **nejzávažnější násilné trestné činnosti** spadá především:

- vražda (§ 140);
- zabití (§ 141);
- těžké ublížení na zdraví (§ 145);
- loupež (§ 173);
- vydírání (§ 175);
- znásilnění (§ 185);
- a sexuální nátlak (§ 186) (TrZ).

Vražda je nejzávažnějším zvláště závažným zločinem v České republice, a to z důvodu útoku na tu nejcennější hodnotu každého člověka – život. Rozumíme jí úmyslné usmrcení člověka. Příprava je trestná (§ 140 odst. 1 a odst. 4 TrZ).

V současné době dominují **vraždy motivované osobními vztahy**. Pachatelem je nejčastěji osoba blízká oběti. Agrese při vraždě motivované osobními vztahy směřuje výhradně proti konkrétní osobě. (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 291).

Méně časté jsou pak vraždy, které jsou prostředkem k dosažení jiného cíle, avšak jsou tím závažnější, že mohou být orientovány na větší okruh osob (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 291).

Co se týká **dětských a mladistvých vrahů**, k nutnosti jejího zkoumání přispěly jevy jako násilí ve školách, „školní masakry“, hate crimes či násilná činnost organizovaná partami či gangy. Sériové vraždy se u dětských a mladistvých pachatelů téměř nevyskytují, avšak započetí kariéry sériového vraha bývá připravováno právě již v dětském a adolescentním věku (Čírtková, 2013, s. 203-204).

Vraždy páchané dětmi jsou nejčastěji motivované osobními vztahy, přičemž jsou charakteristické dětským nechápáním konečnosti smrti, taktéž jsou páchany často z triviálních důvodů. Vraždy rodičů dětmi jsou pak zkoumány jako samostatný fenomén (Čírtková, 2013, s. 203-204).

U **mladistvých pachatelů** se již vyskytuje širší okruh obětí – kromě příbuzných i cizí osoby. Též se v souvislosti s nimi hovoří o zážitkovém násilí. V případě vražd páchaných mladistvými se vyskytují všechny varianty usmrcení, na rozdíl od dětí, pro které je příznačné (zejména kvůli jejich malé síle) usmrcení střelnou zbraní, méně pak udušení či ubití (Čírtková, 2013, s. 203-204).

Podle Policejní statistiky kriminality za rok 2019 byla evidována jedna vražda **spáchaná nezletilým** (v policejních statistikách používán pojem nezletilý pro osobu do patnácti let věku) a to v kategorii vraždy-ostatní. Dále celkem pět případů vražd spáchaných **mladistvými** (osoba, jež překročila patnáctý rok věku a nedovršila osmnáctý rok) - čtyři případy v sekci vraždy–motivovány osobními vztahy, jeden případ v kategorii vraždy–ostatní. Vražd spáchaných **děťmi** (PČR užívá definici trestního zákoníku, tzn. dítě jakožto osoba do osmnácti let) bylo evidováno šest – čtyři vraždy motivovány osobními vztahy a dvě vraždy–ostatní (Statistické přehledy kriminality za rok 2019, 2020, online).

Alarmujícím fenoménem v oblasti vražd páchanými mládeží jsou zajisté **masakry na školách**. Pachatelé těchto případů naplňují znaky masového vraha (osoba, která usmrtí na jednom místě v jednom časovém úseku více osob), jedná se však o tak specifickou záležitost, že začala být zkoumána samostatně. Pachatelé jsou ve většině případů mladí muži, kteří mnohdy trpí sociálním vyčleněním a vysokou psychickou zranitelností (Čírtková, 2013, s. 150-152).

K rozpletení a pochopení takto závažného fenoménu, jakým jsou masové útoky na školách, je dle názoru autorky nutné pátrat po motivech pachatele. Andrej Drbohlav (2015, s. 142) uvádí, že dle selfreportové studie se přes 70 % pachatelů cítilo být napadáno svým okolím (šikana, vydírání...). Dále více jak 60 % z nich měla pocit prožívání zoufalého života. Skoro všichni z dotazovaných poté byli přesvědčeni o své významné osobní ztrátě. Jako pravděpodobné motivy pak uvádí (dle pořadí): mstu, vliv někoho jiného (např. mediální prezentace jiného útoku), řešení konkrétního osobního problému či pocit hlubokého zoufalství, který v průběhu činu zahrnuje vlastní sebevraždu.

Zabití, shodně se zvláště závažným zločinem vraždy, spadá do oblasti trestných činů proti životu. V podstatě jde o vraždu z omluvitelné pohnutky, která je na rozdíl od vraždy provedena v „...*silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného...*“ (§ 141 TrZ).

Oproti vraždě je tedy zabití vykonáno **v silném rozrušení pachatele**, čemuž je přizpůsobena i nižší trestní sazba.

V policejní statistice za rok 2019 nebyl evidován žádný případ zabití touto skupinou pachatelů (Statistické přehledy kriminality za rok 2019, 2020, online).

Těžké ublížení na zdraví je trestným činem proti zdraví. V trestním zákoníku je charakterizováno jako čin, kdy člověk „...*jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví...*“ (§ 145 odst. 1 TrZ).

Příprava je trestná (§ 145 odst. 4 TrZ).

Ve výkladových ustanoveních poté nalezneme, že **těžkou újmou na zdraví** se rozumí **vážná porucha zdraví či vážné onemocnění**. Za takových podmínek můžeme za těžkou újmu na zdraví považovat zmrzačení, poškození důležitého orgánu, mučivé útrapy, delší dobu trvající poruchu zdraví ad. (§ 122 odst. 2 TrZ).

Násilná kriminalita je u dětí a mladistvých zastoupena nejvíce právě trestným činem **úmyslného ublížení na zdraví** (Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2017, 2018, online).

Za rok 2019 bylo za úmyslné ublížení na zdraví (§ 145, § 146, § 146a, TrZ) stíháno 79 nezletilých, 155 mladistvých a 228 dětí. Nutno ale dodat, že tento výčet zahrnuje nejen čin těžkého ublížení na zdraví, ale i trestné činy ublížení na zdraví a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky. Samostatně trestný čin těžkého ublížení na zdraví tato statistika nezkoumá (Statistické přehledy kriminality za rok 2019, 2020, online).

Loupež patří spolu s úmyslným ublížením na zdraví a vydíráním k nejčastěji evidovaným násilným ČJT či proviněním (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 294 a 457).

Spadá do trestných činů proti svobodě a je definována jako čin, kdy člověk „...*proti jinému užití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci...*“ (§ 173 odst. 1 TrZ).

Častějšími pachateli loupeží jsou především věkově mladší osoby. V policejních statistikách bylo za rok 2019 zaznamenáno 107 nezletilých, 121 mladistvých a 211 dětských pachatelů (Statistické přehledy kriminality za rok 2019, 2020, online).

Motiv agrese se v současné době dostává do popředí a získání majetku tak může být až sekundární hodnotou. Roli u mladších pachatelů též hraje podřízení se skupině, často i toto jsou případy, u kterých je zaznamenávána vysoká intenzita agrese (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 294).

Vydírání spadá do skupiny trestných činů proti svobodě. Je to čin, kdy pachatel „...jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl...“ (§ 175 odst. 1 TrZ).

Příprava je trestná u § 175 odst. 3 a 4 (TrZ).

Jak již bylo zmíněno, vydírání patří k nejčastějším násilným činům v kategorii dětí a mladistvých. Policejní statistiky za rok 2019 evidovaly 34 případů vydírání nezletilými pachateli, dále 53 případů mezi mladistvými pachateli a nakonec 83 případů u dětských pachatelů (Statistické přehledy kriminality za rok 2019, 2020, online).

Znásilnění patří v trestním zákoníku do trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Znásilněním míníme čin, kdy člověk „...jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti...“ (§ 185 odst. 1 TrZ).

Příprava je trestná u § 185 odst. 2, 3 a 4 (§ 185 odst. 5 TrZ).

Závažnost znásilnění tkví zejména v narušení nejen fyzické, ale také psychické integrity i zdraví oběti. Obecně u znásilnění platí, že se většinou pachatel a oběť znají (Novotný, Zapletal a kol., 2014, s. 314-319).

Výsledky výzkumu „Znásilnění v ČR-trestné činy a odsouzení pachatelé“ uvádějí, že v případě mladistvých se znásilnění častěji odehrává ve **dvojici pachatelů** (tzn. delikt ve dvojici), zajímavým faktem též je, že oběti znásilnění mladistvým/mi byli častěji muži. Ve většině případů se jednalo o oběti nedospělé. Výzkum též potvrzuje tvrzení, že oběť se s pachatelem znásilnění ve většině případů zná (Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé, 2015, online).

Specifickým jevem je u mládeže také **skupinové znásilnění** (tři a více pachatelů), kdy motivací pachatelů je především udržet si uznání u svých vrstevníků (Novotný, Zapletal a kol., 2014, s. 314-319).

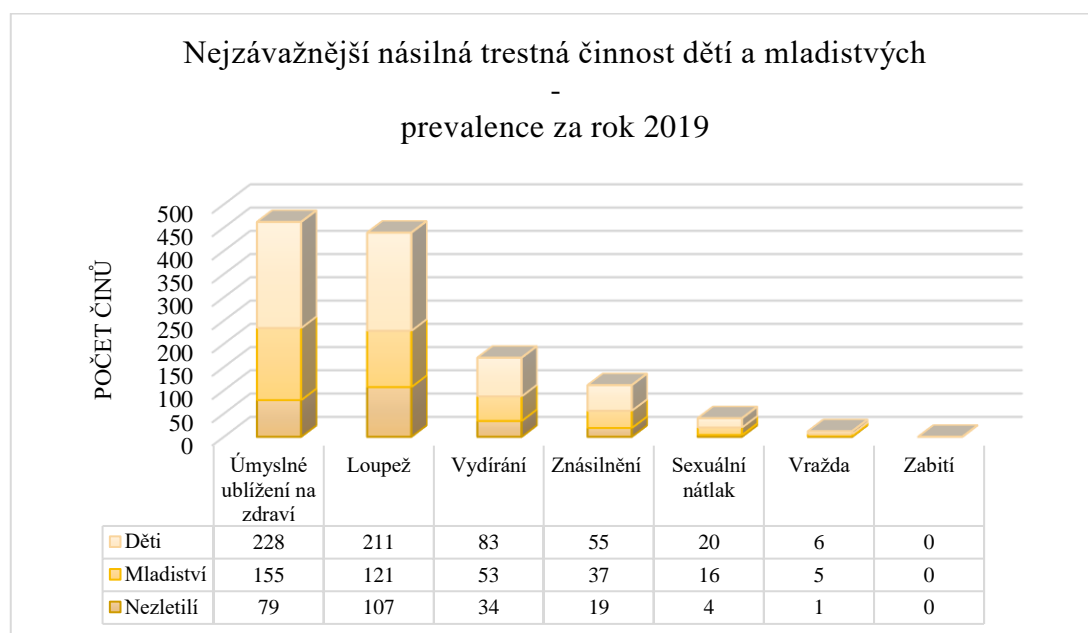
Dle policejní statistiky kriminality se znásilnění dopustilo 19 nezletilých, 37 mladistvých a 55 dětí (Statistické přehledy kriminality za rok 2019, 2020, online).

Trestný čin **sexuálního nátlaku** opět patří do oblasti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Definován je jako čin, kdy pachatel „...jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti“ (§ 186 odst. 1 TrZ).

Stejně pak bude potrestán pachatel, který „*přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu*“ (§ 186 odst. 2 TrZ).

Oproti znásilnění je sexuální nátlak jednání, kdy nedochází k přímému pohlavnímu kontaktu pachatele s obětí, nýbrž pachatel oběť nutí, aby prostřednictvím svého těla a na něm prováděných erotických či sexuálních úkonů působila na sexuální vnímání pachatele (Násilná sexuální kriminalita, 2014, online).

Za rok 2019 byli zaznamenáni 4 nezletilí, 16 mladistvých a 20 dětských pachatelů tohoto ČJT/provinění. Oproti znásilnění se v této věkové skupině pachatelů jedná o mnohem nižší čísla (Statistické přehledy kriminality za rok 2019, 2020, online).

Graf 1: Nejzávažnější násilná trestná činnost dětí a mladistvých - prevalence za rok 2019

Zdroj: vlastní zpracování, data: Policejní statistika 2019, 2020, online

Tento graf je vytvořen z dat policie České republiky za rok 2019. Jelikož uvedená statistika neuvádí samostatně trestný čin těžkého ublížení na zdraví, zahrnula autorka do grafu obecnější kategorii „úmyslné ublížení na zdraví“. Ta kromě těžkého zahrnuje i úmyslné ublížení na zdraví, tudíž počet spáchání pouze těžkého ublížení na zdraví by byl menší. Statistika užívá toto rozdělení: děti (jakožto osoby do 18 let věku), mladiství (osoby 15-18 let) a nezletilí (osoby do 15 let). Nejedná se tedy o klasické dělení dětí do patnácti let a mladistvých, které je jinak užíváno v této práci. Kvůli přesnosti počtu jednotlivých činů se ale autorka rozhodla toto dělení v grafu ponechat.

Graf shrnuje výše probrané ČJT a provinění a počet jejich spáchání kategoriemi dětských, mladistvých a nezletilých pachatelů. Z vybraných činů bylo nejvíce evidováno úmyslné ublížení na zdraví (celkem 462 evidovaných případů), dále pak loupež (439 skutků) a vydírání (170 případů). Z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti bylo evidováno dohromady 111 případů znásilnění a 40 případů sexuálního nátlaku. Nejméně pak byla evidována vražda (celkem 12 případů) a žádný případ zabití (Statistické přehledy kriminality za rok 2019, 2020, online).

2.2 Klasifikace pachatelů

Tato podkapitola byla do práce zahrnuta zejména kvůli rozdělení dětských a mladistvých pachatelů vražd, kterou uvádí Clifford L. Linedecker v jeho knize nazvané *Killer kids*. Přesto, že tato publikace je zaměřena výhradně na pachatele vražd, zejména pak paricidy (vraždy rodičů) - patricidy (vraždy otce) nebo matricidy (vraždy matky), domnívá se autorka, že tuto kategorizaci lze v mnoha případech aplikovat i na pachatele jiných velmi závažných násilných činů.

Linedecker uvádí pět skupin těchto pachatelů:

- děti, které byly **vystaveny sexuálnímu, psychickému nebo emocionálnímu zneužívání a násilí v domácím prostředí** - nejčastěji se jednalo o případy, kdy násilí směřovalo od otce na matku a děti, jedinci, kteří vyrostli obklopeni takovýmto nevhodným chováním, pak mohou násilí chápat jako způsob, jak se vypořádat s jejich problémy;
- **sociopati**, jakožto osoby citově chladné, které nechápou potřeby, a především pocity ostatních lidí, nešímají si a nerespektují potřeby a práva ostatních lidí;
- pachatelé **duševně nemocní**, včetně těch, kteří si takové stavy přivodili **užíváním drog** - ti pak mohou mít halucinace, ve kterých jsou nabádáni chovat se násilně či přímo zabíjet;
- nebezpečnou skupinou pachatelů jsou zajisté také ti, kteří se zapojili do různých **sekt a kultů**, riziková je pak ve vztahu k dětem a dospívajícím zejména jejich ovlivnitelnost těmito skupinami;
- poslední skupinou jsou pachatelé, kteří zabíjejí z **chamtivosti, touze po majetku**, takové pachatele nemotivuje nic jiného než dychtivost po dědictví (Linedecker, 2011, s. 7-11).

Autorka se domnívá, že nejrozšířenější bude první skupina pachatelů. Takoví jedinci jsou rodiči vystaveni špatnému vzoru chování (tato domněnka se mj. potvrzuje i ve výzkumném šetření). V dospělosti pak mohou napodobovat agresivní chování rodičů a užívat ho k řešení komplikovaných životních situací. Jako nejvíce závažnou vnímá autorka kategorii pachatelů, kteří jsou ovlivněni různými sektami či kultury. Ti jsou nebezpeční zejména proto, že jsou lehce ovlivnitelní a manipulovatelní a nejednají přímo ve svém zájmu.

2.3 Specifika násilné kriminality páchané dětmi a mládeží a způsoby provedení

Zatímco doposud práce nahlížela na danou problematiku zejména v trestně-právní rovině, počátkem této kapitoly více zkoumá také psychologické a sociální aspekty pachatelů té nejzávažnější násilné trestné činnosti.

Mezi obecná fakta týkající se kriminality dětí a mládeže patří vysoká míra latence, což se ale týká především méně závažných činů, u té nejzávažnější násilné kriminality tomu je právě naopak (Válková, Kuchta a kol., 2012, s. 324-325).

Ohledně rozdílů mezi pácháním kriminality v závislosti na pohlaví, dívky jsou jejími pachatelkami v menší míře, přičemž u násilných činů jejich zastoupení ještě více klesá (Válková, Kuchta a kol., 2012, s. 324-325).

Konkrétně v České republice se jedná o 1,5krát vyšší podíl chlapců na násilné trestné činnosti, než je tomu u dívek (Genderové rozdíly v míře delikvence a viktimizace mládeže: test emancipační teorie na mezinárodních datech, 2018, online).

Samotné provedení činu se pak vyznačuje následujícími znaky:

- **minimální promyšlenost a příprava** - dokladem může být neadekvátně vybrané místo a čas provedení, užití nepatřičných nástrojů či nedokonalost provedení činu;
- mladí lidé také chtějí **dosáhnout svých cílů za každou cenu** a hned, příznačná je nekompromisnost, neschopnost odložit věci na později či se jich vzdát, a proto v případě, kdy jich nelze dosáhnout legální cestou, volí nevhodná, zato ale přímočará a rychlá řešení;
- typické je **páchání trestné činnosti ve dvojici** (delikt ve dvojici) **či ve skupině** (skupinový delikt) - to je dáno potřebou mladých lidí sdružovat se a trávit volný čas s vrstevníky, mnoho činů je motivováno potřebou získat uznání, zalíbit se nebo na sebe

upozornit, individuální odpovědnost za trestný čin pak ve skupině zaniká či se přesune na vůdce skupiny, mnohé z činností skupiny jsou také revoltou vůči světu dospělých (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 380-385);

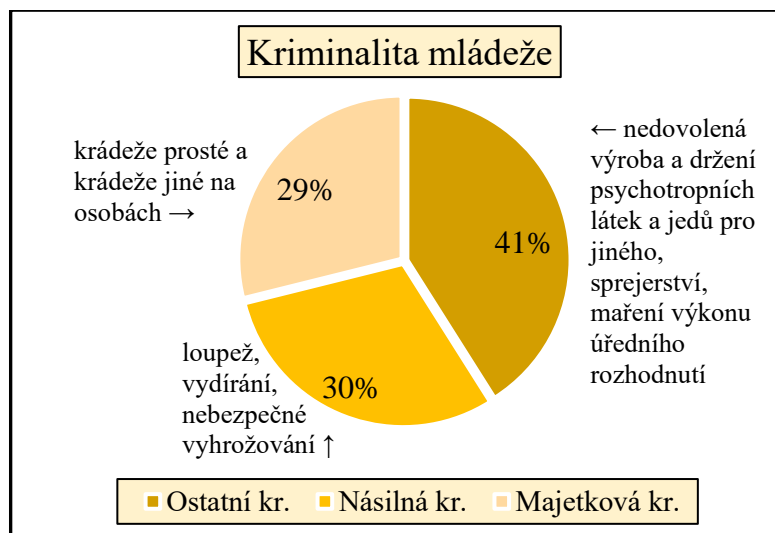
- zároveň děti a mladiství konají více **pod vlivem emocí** (Válková, Kuchta a kol., 2012, s. 329);
- také často užívají **nepřiměřeného násilí**;
- jejich trestnou činnost mnohdy provází **vandalismus**;
- trestnou činnost často páchají **v okolí svého bydliště**, a to i opakovaně;
- často **se svěřují** s připravovanou i provedenou trestnou činností **vrstevníkům**;
- u stejně starých osob také častokrát **shánějí alibi**;
- zahlazování stop u dětí a mladistvých na místě činu se téměř nevyskytuje;
- obvyklé je ale **vyhrožování svědkům** pod pohrůžkou násilí;
- speciálně upravené nástroje se v závislosti na minimální přípravě činu vyskytují jen málo (Musil, Konrád, Suchánek, 2004, s. 521-522).

V souvislosti s vývojem naší společnosti přichází společenské uvolnění, což ale může mít u současné generace dětí a dospívajících za následek jejich přehnanou **nekritičnost k sobě samému, neovladatelnost a absenci odpovědnosti za své chování**, což jsou také jedny z hlavních současných znaků v této problematice, jak je uvádějí např. autoři Novotný, Zapletal a kol. (2008, s. 383).

2.4 Podíl mládeže na trestné činnosti

Cílem této podkapitoly je analýza stavu zastoupení mládeže na celkové kriminalitě, podílu dívek a žen, počtu mladistvých ve výkonu trestu a stav jejich recidivy.

Co se týká podílu dětí do patnácti let a mladistvých na **celkové trestné činnosti**, podle Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2018, se na ní **děti do patnácti let podílejí v 2%** zastoupení (1 122 skutků) a **mladiství ze 2,85 %** (2 138 skutků) (Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2018, 2019, online).

Graf 2: Kriminalita mládeže

Zdroj: vlastní zpracování, data: Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2018, 2019, online

Z následujícího grafu lze vyčíst, že mládež se nejvíce dopouští ostatní kriminality (ze 41 %), nejčastěji jde nedovolenou výrobu a držení psychotropních látek a jedů pro jiného, sprejerství a maření výkonu úředního rozhodnutí. **Násilná kriminalita** je na druhém místě (30 %), třemi nejčastějšími činy jsou loupež, vydírání a nebezpečné vyhrožování. Třetí je kriminalita majetková (29 %), jde o krádeže prosté a krádeže jiné na osobách (Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2018, 2019, online).

Pro zajímavost, z pohledu věkové křivky kriminality se muži dopouštějí:

- **loupeží** – již od dosti raného věku, nejvíce se jedná o muže kolem věku osmnácti let, avšak podíl chlapců ve věku mezi 14 až 16 lety je podobný jako podíl mužů třicetiletých;
- **úmyslného ublížení** – aktivita 14 až 16letých je podobná jako aktivita mužů ve věku padesáti let, nejvyššího bodu dosahuje křivka později než u loupeží, zhruba kolem věku 18-24 let (Moulisová, 2015, online).

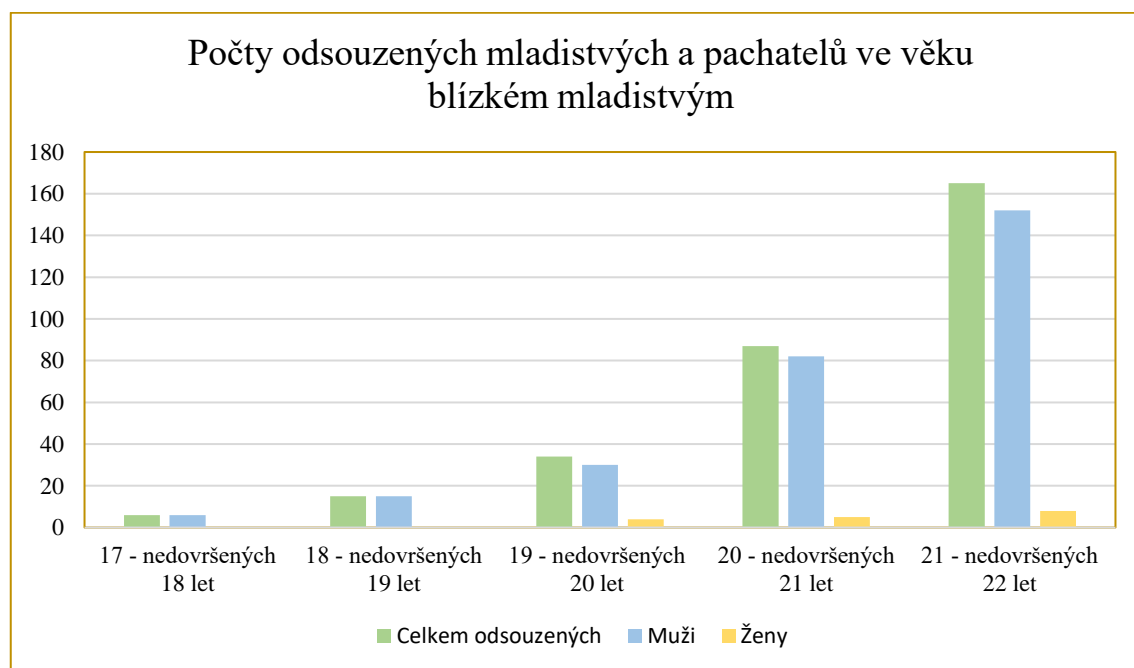
Podíl odsouzených dívek uvádí statistiky VS ČR. Odsouzených mladistvých dívek bylo za rok 2018 šest proti padesáti odsouzeným mladistvým chlapcům (Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018, 2019, online).

Statisticky se počet odsouzených mladistvých dívek nemění - pohybuje se zhruba okolo 10 %-12 % ročně (Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti, psychologické a kriminologické aspekty, 2007, online).

U dívek se liší i závažnost a typ kriminality, která je pro ně specifická. Jedná se především o drogové delikty a majetkové trestné činy, jejich zastoupení u závažných násilných trestných činů je velmi nízké (Válková, Kuchta a kol., 2012, s. 325).

Mladistvých odsouzených k nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody bylo za rok 2018 celkem **56**. Celkově má tento počet klesající tendenci (Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018, 2019, online).

Pokud bychom se zaměřili na věkové složení mladistvých odsouzených a odsouzených pachatelů ve věku blízkém mladistvým, zjistili bychom, že se stoupajícím věkem se počty odsouzených osob poměrně razantně zvyšují. Zatímco ve věku 16 - nedovršených 17 let byl VS ČR evidován jeden odsouzený, ve věkovém rozmezí 21 - nedovršených 22 let se jednalo o 165 odsouzených (Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018, 2019, online).

Graf 3: Počty odsouzených mladistvých a pachatelů ve věku blízkém mladistvým

Zdroj: vlastní zpracování, data: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018, 2019, online

Zároveň však musíme pamatovat na to, že trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody by mělo být mladistvým ukládáno pouze tehdy, pokud by uložení jiného opatření nepostačovalo k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže (dle § 3 odst. 2 ZSM).

O **kriminální recidivě mladistvých** vyplývá z výsledků výzkumu „Poznatky z výzkumu sankční politiky ke vztahu trestání a recidivy“, že z hlediska věku první registrované trestné činnosti se nejčastěji jedná právě o pachatele ve věku 15-18 let.

Tento fakt ale také souvisí s věkovou křivkou kriminality a počátkem kriminální kariéry právě v období dospívání (Poznatky z výzkumu sankční politiky ke vztahu trestání a recidivy, 2015, online).

Výzkum mimo jiné také uvádí **podíl recidivujících osob podle věku**, přičemž opět se na první příčce vyskytují mladiství, jedná se o zamyšlení hodných 62,1 % (Poznatky z výzkumu sankční politiky ke vztahu trestání a recidivy, 2015, online).

Souviset s kriminální recidivou mladistvých bude dozajista také **fenomén desistance** (z angl. *desistance of crime*) neboli ustávání v kriminální činnosti. Ten se typicky projevuje okolo 25. roku života (Poznatky z výzkumu sankční politiky ke vztahu trestání a recidivy, 2015, online).

Mezi důvody pro ustávání v kriminalitě patří s dospělostí spojený lepší smysl pro sebekontrolu, změna v postoji ke společnosti, lepší zvládání sociálních situací, ale i započetí pracovní kariéry nebo uzavření sňatku. Naproti tomu, mezi faktory, které mohou predikovat rozvoj kriminální recidivy řadíme špatnou ekonomickou situaci, kriminální činnost v rodině, výchovné problémy dítěte ad. (Válková, Kuchta a kol., 2012, s. 399-400).

Jelikož byl v této práci již několikrát zmíněn fakt, který souvisí s věkovou křivkou kriminality a pro ni typickým počátkem páchaní trestné činnosti právě v období mládí, dozajista bychom se nemohli zmínit také o termínu, kterým je **prvopachatel**. Jedná se o osobu, která byla poprvé evidována PČR pro spáchání trestného činu, a která nemá žádný předchozí záznam v trestním rejstříku. Samozřejmě, že se daná osoba mohla již v předchozí době kriminality dopustit, ale mohlo jít o čin latentní, nezjištěný. Poté, co je osoba odsouzena pravomocným soudním rozsudkem, ji označujeme jako **prvotrestanou** (Zoubková a kol., 2011, s. 147).

O **recidivě prvopachatelů** se pak zmiňují i „Poznatky z výzkumu sankční politiky ke vztahu trestání a recidivy“, které uvádějí, že v čím nižším věku se jedinec jako prvopachatel dopustil nějakého trestného činu, tím vyšší je pravděpodobnost, že se dopustí (do dvouletého období, kdy jej výzkum sledoval) další trestné činnosti. Průměrně se mladiství mezi 15-18 lety dopouštěli v tomto časovém rozmezí 1,3 dalších trestných činů, což je nejvíce z celé škály věkových kategorií (Poznatky z výzkumu sankční politiky ke vztahu trestání a recidivy, 2015, online).

3 Motivy a příčiny páchaní násilných trestných činů dětmi a mládeží

Zabýváme-li se motivy, které přimějí osobu v takto nízkém věku páchat závažné skutky, téměř vždy narazíme na determinanty, které od velmi útlého dětství pachatele svým nevhodným působením formovaly. Mnohdy v součinnosti s biologickými či psychickými predispozicemi pak utvořily jedince, který se ať už z vidiny pomsty rodičům, společnosti či celému světu rozhodne takový čin spáchat.

3.1 Příčiny ovlivňující páchaní trestné činnosti a její indikátory

Pokud se ptáme na příčiny toho, proč se děti či mladiství vůbec dopouštějí kriminality, odpovědí bohužel bude, že neexistuje jednotný model či schéma, na kterém bychom mohli toto chování vysvětlit. Jedná se o velmi spletitý soubor důvodů, ve kterém však můžeme nalézt souvislosti a utvořit tak několik celistvých kategorií.

V současné době se odborníci shodují na polyetiologickém neboli vícepříčinném modelu sociální patologie. Jde o takzvaný **bio-psycho-sociální model**, který heterarchicky zohledňuje biologické, psychické i sociální faktory, které na jedince působí. Tyto faktory můžeme také dělit na vnitřní a vnější (Kraus, Hroncová a kol., 2010, s. 39).

Biologické a psychické příčiny spadají do **příčin vnitřního původu**. Ty jsou závislé na **osobnosti pachatele**. Mohou být geneticky zděděné, vrozené či získané v průběhu života. Tyto příčiny se mohou, ale také nemusí projevit. Vrůstající tendence jejich „spuštění“ nastává v případě, pokud jsou navíc v komorbiditě s dalšími prvky. Do této skupiny řadíme: psychopatii, schizofrenii, neurózy, mentální retardace nebo také ADD či ADHD (dříve označované jednotně jako LMD – lehká mozková disfunkce). Dále do biologických příčin spadá také faktor pohlaví, jelikož co se týká kriminality, představují muži obecně rizikovější skupinu (Kraus, Hroncová a kol., 2010, s. 37-38).

Podle řady výzkumů souvisí s vyšší mírou protisociálního a agresivního chování u mužů zvýšená hladina testosteronu (Fischer, Škoda, 2014, s. 51).

K sociálním (vnějším) příčinám patří **vliv rodinného prostředí**, jakožto primární vzorec chování pro dítě. Rizikovými faktory v rodině jsou absence pozitivních vzorů, výskyt kriminality, alkoholismus, nedostatek citových vazeb a nezájem rodičů (Kraus, Hroncová a kol., 2010, s. 39).

Do této kategorie bychom dále mohli zařadit **syndrom CAN** neboli syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Zejména u závažné trestné činnosti může mít vystavení dítěte těmto faktorům v dětství za příčinu její páchání.

Syndrom CAN zahrnuje především fyzické týrání, psychické týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání, systémové týrání (týrání dítěte systémem, který by měl sloužit k jeho ochraně), sekundární viktimizaci (neboli druhotné zraňování dítěte, kdy je dítěti kvůli nesprávnému přístupu při vyšetřování činu druhotně ubližováno) (Syndrom CAN, 2019, online).

Nebezpečím tohoto syndromu ve vztahu k dítěti je nejen jeho bezpochyby negativní dopad na celkový stav dítěte, ale do budoucna i možnost ztotožnění se s agresorem a přijmutí jeho násilných modelů chování. Těmi jedinec získává pocit nadvlády nad obětí. Toto je typické především pro patologickou výchovu otce, kde převažuje fyzické týrání. U nevhodné výchovy matek naopak převládá týrání psychické. To pak u jedince může vést k touze po dominantní roli a ke snaze osvobodit se z pomyslných pout (Drbohlav, 2005, s. 27-30).

Samozřejmě nelze tyto modely chování paušalizovat, a určitě neplatí, že každý, kdo byl v dětství vystavován špatnému výchovnému stylu rodičů, se musí s jejich chováním ztotožňovat či se v budoucnu chovat kriminálně.

Mezi další sociální determinanty patří **vliv školního prostředí**. Ten ne, že by snad způsoboval podíl dětí a mladistvých na kriminalitě, jedná se spíše o děti, kterým se ve škole nedaří, nedokáží respektovat nastolená pravidla chování. Proto mohou inklinovat k závadovým skupinám a záškoláctví, kde si poté sami vytváří své nové a odlišné normy chování (Kraus, Hroncová a kol., 2010, s. 40).

Mimo již zmíněného, patří do skupiny těchto příčin také vliv celospolečenský, vliv médií, vliv různých ideologií a u mladistvých především již zmíněný vliv vrstevnických skupin/part (Fischer, Škoda, 2014, s. 52).

Právě vliv **závadových skupin** je u dětí a mladistvých jedním z nejdůležitějších, neboť jak již bylo zmíněno, mládež často páchá delikty ve dvojicích či ve skupinách. Tento fakt může být opět spojen s negativním rodinným prostředím a nezájmem rodičů, proto pak jedinec může vyhledávat přijetí ve skupině (Kraus, Hroncová a kol., 2010, s. 41).

Často diskutovaný je vliv **prezentace násilí v médiích**, především tedy ve filmech, seriálech či počítačových hrách. Skutečně totiž byla prokázána souvislost mezi sledováním filmů, ve kterých bylo zobrazováno násilí, a zvýšenou mírou agrese u dětí.

U dětí, zejména v rizikovém věku mezi šesti až osmi lety, totiž prezentace násilí v médiích postihuje tvořící se osobnost. U takto malých dětí je vysoká pravděpodobnost, že si takové vzory chování upevní do budoucna. Časté vystavování jedince pořadům či hrám s násilnou tematikou může vést k otupění vůči násilí a také k posunutí hranic vnímání společenských norem. Dítě si může utvořit mylnou představu o násilí jako o vhodném způsobu dosahování cílů (Fischer, Škoda, 2014, s. 54-55)

Potíž, která však doprovází výzkumy, které se na toto téma zaměřují, je v možném zaměňování příčin a následků. Vystává zde totiž otázka, zdali se nejedná o to, že děti, které mají vrozené předpoklady k agresivnímu chování, vyhledávají pořady s násilnou tematikou (Fischer, Škoda, 2014, s. 54-55).

Popsány též byly **indikátory**, podle kterých se dá s určitou pravděpodobností již v dětském věku předpovědět, že dotyčné dítě bude mít nejspíše problémy spojené s deviantním, patologickým či přímo trestným jednáním. Samozřejmě, nikdy toto nelze tvrdit se stoprocentní jistotou, jelikož každé dítě se rozvíjí individuálně.

Jedním ze známých tvůrců skupiny ukazatelů byl J. M. Macdonald, který vytvořil **Macdonaldovu triádu** (ta se poprvé objevila v jeho studii „*The threat to kill*“ roku 1963). Triáda spojuje výskyt níže zmíněných tří znaků u dětí s budoucím možným, zejména vražedným, chováním.

Jedná se o tyto tři projevy:

- **hostilita ke zvířatům**
 - nejčastěji je chápána jako projev odporu vůči silnějším agresorům, může jít o přesun hostility zaujímané vůči lidem na zvířata, utrpení zvířete jakožto slabšího tvora přináší agresorovi uspokojení a zároveň pro něj může být přípravou na útok na člověka;
- **fascinace ohněm**
 - ve většině případů se jedná o puzení zakládat ohně či odpalovat výbušniny, což může být také spojené s ničením věcí či budov (tzv. pyromanii), v zanedbatelné míře pak jde o motivaci sexuální (tzv. pyrofilii);

- **enuréza**

- poslední bod je nejslabším článkem celé triády, zejména proto, že jako jediný je nevědomý, enuréza je (neúmyslné) pomočování, ať už během dne či v noci, samozřejmě jde o stav, který neodpovídá věku jedince nebo který není spojen s jeho jiným zdravotním onemocněním (Drbohlav, 2013, s. 82-85).

Nutno ale podotknout, že tato triáda má (ostatně jako většina výzkumů) i své kritiky. Vytýkán jí bývá například malý výzkumný vzorek, nepřesnost, nekvalitní zdroje informací či mnohé jiné faktory, které u zkoumaných jedinců mohly zapříčinit vražedné chování a které ve studii nebyly zohledněny (např. negativní výchova rodičů, psychiatrické problémy či zneužívání v dětství) (Triad of Evil, 2012, online).

Přesto ale autorka trvá na zohlednění této skupiny znaků, neboť podle ní může predikovat budoucí patologické chování jedince. Navíc, čím více podobných skupin znaků máme k dispozici, tím lépe můžeme být schopni takové chování jedince předpovědět.

3.2 Motivace k páčání násilné kriminality

Motiv je jedním z kriminalistických komponentů trestného činu. Množství potencionálních motivů se liší v závislosti na druhu trestného činu. Například právě u vražd je poměrně široký výčet možných pohnutek. Pravděpodobný motiv pachatele můžeme vyvozovat jak z nalezených stop, tak i z retrospektivního zhodnocení chování pachatele během vyšetřování. Ku příkladu pachatelé, kteří se dopustili vraždy v afektu, se k činu často přiznávají, zatímco pachatelé vražd loupežných nikoli (Musil, Konrád, Suchánek, 2004, s. 33).

Pro některé skupiny pachatelů jsou pak příznačné specifické motivy. U mladistvých pachatelů bývá motivace iracionální, mnohdy jde o vzdor společenským pravidlům, touhu být nezávislý, přání vyrovnat se vrstevníkům či získat jejich uznání (Musil, Konrád, Suchánek, 2004, s. 33 a 521).

Ohledně motivace, hybné síly, která donutila pachatele k provedení násilného činu, obecně rozlišujeme **tři základní vzorce chování**:

- **instrumentální motivace**

- násilné chování se stává prostředkem k dosažení určitého cíle, tomu obvykle předchází pachatelova příprava provedení činu, minimalizace rizik a volba nástrojů;

- **afektivní motivace**

- bývá spojena se vztahovými problémy, mnohdy je spáchána pod vlivem vyhrocené situace;

- **deviantní motivace**

- její podstatou je psychická porucha pachatele, vychází z pachatelovi osobnosti, nezřídka probíhá v sexuálním kontextu, ne vždy však musí být pachatel s tímto druhem motivace nepřičetný (Drbohlav, 2013, s. 37).

Co se týká spojitosti motivace se závažnou násilnou trestnou činností mládeže, autorka by ráda okomentovala zejména první dva druhy motivace. Ohledně motivace instrumentální podotýká, že v současné době se samotný akt násilí dostává do popředí před ziskem, jak je uvedeno v dřívějších kapitolách. Pokud jde o afektivní motivaci, tu pokládá autorka u většiny dětí a mladistvých za primární, neboť ti často jednájí pod vlivem emocí, v afektu.

Další dvojí dělení uvádí IKSP. Do první skupiny řadí trestné činy, kdy násilí nebylo primárním motivem – tzv. **trestné činy kořistnického charakteru**.

Elementárním cílem je v tomto případě dosažení zisku (např. loupeže), uspokojení potřeb (sexuální násilí) či umlčení svědka. U této skupiny mají větší vliv sociální faktory, především poruchy socializace.

Druhá skupina se vyznačuje právě **agresivním motivem**, kdy původcem jejich páčání jsou zejména osobnostní rysy pachatele, zvláště agresivita. Sem řadíme násilné trestné činy jako úmyslné ublížení na zdraví a vraždy ze žárlivosti, nenávisti, msty (Násilná kriminalita v nejisté době, 2015, online).

4 Ukládaná opatření a spolupracující instituce

Orgány činnými jsou v řízení proti mládeži podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže **policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež** (§ 2 odst. 2 písm. c) ZSM).

Orgány činné spolupracují s konkrétním orgánem sociálně-právní ochrany dětí a s Probační a mediační službou ČR (§ 36 ZSM).

4.1 Opatření ukládaná mladistvým, opatření ukládaná dětem mladším patnácti let

Opatření ukládaná mladistvým

Opatření, která mohou být ukládána mladistvým pachatelům jsou:

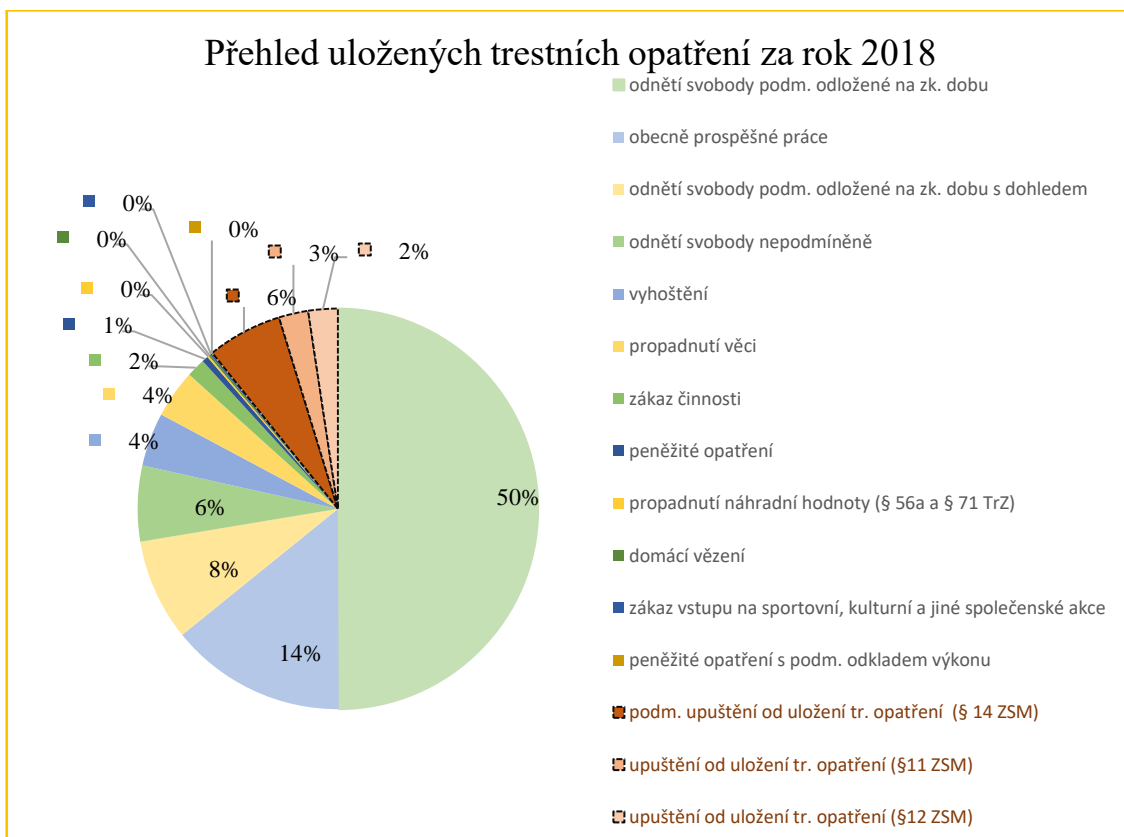
- **výchovná opatření** – dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou
- **ochranná opatření** – ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku, ochranná výchova
- **trestní opatření** – obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně (§ 15 odst. 2, § 21 odst. 1, § 24 odst. 1 ZSM).

Tabulka 1: Přehled uložených trestních opatření za rok 2018

Druh uloženého trestního opatření	Počet	V %
odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu	694	50 %
obecně prospěšné práce	198	14 %
odnětí svobody podm. odložené na zkušební dobu s dohledem	114	8 %
odnětí svobody nepodmíněně	85	6 %
vyhoštění	60	4 %
propadnutí věci	54	4 %
zákaz činnosti	21	2 %
peněžitá opatření	7	1 %
propadnutí náhradní hodnoty (§ 56a TrZ, resp. § 71 TrZ)	2	0 %
domácí vězení	2	0 %
zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	2	0 %

peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu	1	0 %
podmíněné upuštění od uložení trestního opatření (podle §14 ZSM)	84	6 %
upuštění od uložení trestního opatření (podle §11 ZSM)	33	3 %
upuštění od uložení trestního opatření (podle §12 ZSM)	33	2 %

Zdroj: vlastní zpracování, data: infoData – statistika a výkaznictví, 2017, online

Graf 4: Přehled uložených trestních opatření za rok 2018

Zdroj: vlastní zpracování, data: infoData–statistika a výkaznictví, 2017, online

Z hlediska zaměření této práce nás nejvíce zajímá ukládání trestních opatření. Ze statistických dat vyplývá, že třemi nejčastěji ukládanými trestními opatřeními byli v roce 2018: **odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu** (694 případů), **obecně prospěšné práce** (198 případů) a **odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem** (114 případů). Naopak upuštění od trestního opatření proběhlo podmíněně (v 84 případech), dále bylo upuštěno od uložení trestního opatření dle § 11 ZSM (u 33 případů) a poté bylo upuštěno od uložení trestního opatření dle § 12 ZSM (též u 33 případů) (<https://cslav.justice.cz>, 2017, online).

Trestní opatření odnětí svobody nepodmíněně by mělo být ukládáno pouze, pokud nelze provinění vyřešit uložením některého z výchovných či ochranných trestů. Jde tedy o krajní prostředek, tzv. *ultima ratio* (Vysudil, 2015, s. 259).

Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let

Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného, jsou:

- „*výchovná povinnost*;
- *výchovné omezení*;
- *napomenutí s výstrahou*;
- *zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče*;
- *dohled probačního úředníka*;
- *ochranná výchova*;
- *ochranné léčení*“ (§ 93 odst. 1 písm. a) – g) ZSM).

Zmíněná opatření jsou dětem mladším patnácti let ukládána obvykle podložena výsledky vyšetření z pedagogicko-psychologické poradny (§ 93 odst. 1 ZSM).

Pokud je to nutné vzhledem k dosažení účelu tohoto zákona, může být dítěti uloženo více opatření zároveň (§ 93 odst. 9 ZSM).

4.2 Instituce a odborníci pracující s dětmi a mládeží

Kromě spolupráce s OSPOD a PMS ČR kooperují orgány činné také se zájmovými sdruženími občanů, se sociálním okolím pachatele a s dalšími institucemi, které daný člověk navštěvoval. Cílem této spolupráce je zejména individualizace přístupu k řešení ČJT/provinění a způsob vhodné reakce (uložení adekvátního opatření), podpora výchovného působení na dítě či mladistvého a také zamezení a předcházení další trestné činnosti (§ 40 odst. 1 ZSM).

Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Činnost OSPOD se řídí primárně zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Ten udává, že se sociálně-právní ochrana zaměřuje na mimo jiné na děti „... *kteří vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně*

nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití“ (§ 6 písm. c ZSPOD).

Co se týká činnosti OSPOD v oblasti kriminality mládeže, bude se jednat zejména o provádění tzv. kurately neboli činnosti, která se zaměřuje na „*odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte“* (§ 31 odst. 2 ZSPOD).

OSPOD (případně PMS) dále zjišťuje poměry dítěte či mladistvého, případně je-li to nutné, vypracovává zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech a o jeho aktuální životní situaci (§ 55 odst. 3 a § 56 ZSM).

Probační a mediační služba České republiky

Probační a mediační služba zajišťuje probaci - dohled nad odsouzeným, kterému byl uložen trest, který není spojen s odnětím svobody. Dále se snaží působit na něj tak, aby vedl řádný život, splnil jemu uložené podmínky a aby tak mohly být obnoveny narušené nejen právní, ale i společenské vztahy (§ 2 odst. 1 ZPMS).

Oblast mediace se zaměřuje na mimosoudní řešení sporu mezi obviněným a poškozeným, lze ji vykonávat pouze se souhlasem obou z nich (§ 2 odst. 2 ZPMS).

Jednou ze skupin, na které se PMS zaměřuje, jsou právě také mladiství obvinění či obvinění ve věku blízkém mladistvých nebo mladiství uživatelé omamných a psychotropních látek (§ 4 odst. 4 ZPMS).

Výkon trestního opatření odnětí svobody nepodmíněně u mladistvých

Pokud se mladistvý dostane do výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody – do věznice, platí zde pro výkon trestního opatření jistá pravidla. Ta nalezneme v zákoně č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Tento zákon ustanovuje, že výkon trestního opatření mladistvých probíhá **odděleně od dospělých odsouzených** (§ 7 písm. a) ZVTOS).

V hlavě IV. dílu 3. zákon dále ukládá odlišnosti výkonu trestu u mladistvých oproti dospělým, kterými jsou: plnění povinné školní docházky, příprava na budoucí povolání, odměny či kázeňské tresty (§ 61 odst. 1 a 2, § 63 a § 64 Hlava IV. Díl 3 ZVTOS).

Mladiství vykonávají nepodmíněně trestní opatření odnětí svobody ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé (§ 31 odst. 4 ZSM).

Aktuálně není v České republice věznice, která by byla určena pouze pro mladistvé, tudíž je výkon trestních opatření odnětí svobody realizován ve zvláštních odděleních (Koncepte vězeňství do roku 2025, 2015, online).

Tato specializovaná oddělení u nás nalezneme ve čtyřech věznicích – Věznice Všehrady, Věznice Pardubice, Věznice Opava a Věznice Světlá nad Sázavou, přičemž poslední z nich je určena pro mladistvé dívky (vscr.cz, 2019, online).

Mladiství jsou dle řádu výkonu trestu odnětí svobody členěni **do čtyř** **diferenčních skupin**. Nutné je brát ohled na **charakteristiku jejich osobností a druh spáchaného provinění**. O tom, do které skupiny bude konkrétní mladistvý zařazen, rozhoduje ředitel věznice na bázi doporučení odborných zaměstnanců (§ 83 odst. 6 Vyhláška č. 345/1999 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody).

Zajištění vnitřní bezpečnosti ve věznicích pro mladistvé, je, až na drobné odchylky, totožné se zajišťováním vnitřní bezpečnosti ve věznici se zvýšenou ostrahou (§ 54 a § 55 Vyhláška č. 345/1999 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody).

Zařízení pro výkon ochranné (a ústavní) výchovy

Vzhledem k problematice, která je řešena v této práci, se zabýváme zejména **ukládáním ochranné výchovy**, jakožto jednoho z ochranných opatření (u mladistvých § 22 a u dětí mladších patnácti let § 93 odst. 1 písm. f) ZSM).

Ochranná výchova je soudem ukládána v trestním řízení, zatímco ústavní výchovu nařizuje soud v řízení občanskoprávním. Z toho vyplývá, že povahu trestního opatření má právě výchova ochranná (Trestní odpovědnost mládeže, ústavní a ochranná výchova, 2009, online).

Ochranná výchova se uskutečňuje ve školských zařízeních, kterými jsou:

- **diagnostický ústav** (§ 5) – plní především funkce diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální atd., děti či mladiství jsou do diagnostického ústavu umístováni obvykle na dobu maximálně dvou týdnů
 - a) dětský diagnostický ústav-od šesti, mimořádně od tří do patnácti let

- b) diagnostický ústav pro mládež – od patnácti do osmnácti let;
- **dětský domov se školou (§ 13)** – běžně od šesti let do ukončení povinné školní docházky;
- **a výchovný ústav (§ 14)**
 - a) dětský výchovný ústav
 - b) výchovný ústav pro mládež – pro osoby starší patnácti let, výjimečně i pro děti starší dvanácti let, které mají uloženou ochrannou výchovu, pokud se v jejich chování projevují tak závažné poruchy, že nemohou být umístěni v dětském domově se školou (§ 5, § 13 a § 14 zákon č. 109/2002 Sb. ZVÚOV).

5 Výzkumné šetření zaměřené na shromáždění společných znaků této skupiny pachatelů, jejich determinantů a motivů jednání

Závěrečná kapitola je věnována kvalitativnímu výzkumnému šetření, které se zaměřuje zejména na motivy páchaní závažné násilné trestné činnosti dětmi a mládeží, aktuální trendy v této problematice i otázku zvyšující se brutality. Zaobírá se také možnostmi resocializace. Respondenty v tomto šetření jsou odborníci pracující s dětmi a mládeží z řad speciálních pedagogů - etopedů, psychologů, policistů, zástupců Vězeňské služby České republiky a Probační a mediační služby ČR.

Mezi výzkumy, které se tomuto tématu věnují, lze zařadit množství šetření realizovaných IKSP. Ku příkladu výzkum „**Násilná kriminalita v nejisté době**“, který se zabýval pravdivostí tvrzení o rostoucí brutalitě/ nepřiměřenosti užitého násilí. Výsledky tohoto výzkumu ukazují, že výrok o zvyšující se brutalitě je spíše častou frází užívanou hlavně médií a zhruba půlka dotazovaných odborníků s tímto tvrzením nesouhlasí. Výzkum mimo jiné také zdůrazňuje nutnost odborných vysvětlení ke statistikám, aby se zamezilo vzniku mylných přesvědčení pouze z procentuálních výsledků (Násilná kriminalita v nejisté době, 2015, online).

Zajímavé je také šetření nazvané „**Ohrožená mládež mezi prevencí a represí**“. To bylo realizováno ve věznici pro mladistvé muže s celkem 30 respondenty. Výzkum se zabýval především osobnostními charakteristikami odsouzených a jeho cílem bylo shromáždít jejich společné rysy pomocí psychologického šetření (NEO osobnostní inventář, Eysenckovy osobnostní dotazníky, Ravenův nonverbální test inteligence, Test stromu, Lüscherův test barev a klinické rozhovory). Z výsledku vyplývá toto: odsouzení mladiství většinou nezažili hlubší citová pouta (ani s rodiči); mnohdy pocházejí ze sociálně slabých rodin, často z rodin bez otce (absence mužského vzoru); postrádají sociální zázemí; často mají snížený intelekt; vyznačují se nevyvinutými sociálními předpoklady; jsou impulsivní; mají sklon vymýšlet si a taktéž se u nich projevuje snížené vnímání reality (Ohrožená mládež mezi prevencí a represí, 2011, online).

Výsledky obou zmíněných výzkumů jsou pro toto výzkumné šetření významné zejména pro porovnání s názory dotazovaných odborníků. Ve zhodnocení výzkumného šetření je nastíněno, zda se postoje našich respondentů shodují s resumé těchto výzkumů.

5.1 Koncepce výzkumného šetření

Cíl výzkumného šetření

Dětští, potažmo mladiství pachatelé závažných násilných činů jsou velmi specifickou (sociálně-patologickou, kriminologickou...) kategorií osob, a to zejména pro páchaní takovýchto činů již v nízkém věku.

Primárním cílem šetření je shromáždit znaky, které takového pachatele spojují a nalézt tak spolupůsobící faktory a motivy, které mohly dané jedince k takovému jednání přimět. Výzkumné šetření se soustředí též na otázku aktuálních trendů, kdy se snaží zmapovat činy, které se v současné době u mládeže vyskytují nejvíce. Dále se zaměřuje na kontroverzní otázku brutality – konkrétně tedy, zda je její užití u nynějších pachatelů vyšší oproti dobám minulým. Taktéž se zabývá možnostmi resocializace.

Cílem tohoto výzkumného šetření není vytvářet obecně platná tvrzení, která platí vždy a bezpodmínečně, nýbrž doplnit teoretická fakta o praktické zkušenosti odborníků a vysvětlit tak možné souvislosti a pomoci se zorientovat v této problematice.

Výzkumný problém

Výzkumný problém a dílčí výzkumné otázky, od nichž se odvíjí tazatelské otázky pro respondenty, jsou formulovány takto:

Výzkumný problém: Jaké příčiny přimějí nejčastěji páchat děti a mladistvé závažnou násilnou trestnou činnost (činy jinak trestné a provinění) a na čem jsou závislé možné faktory jejich nápravy?

Dílčí výzkumné otázky (DVO):

- **DVO 1:** Jaká je aktuální situace v této problematice (současné trendy, otázka brutality)?

První DVO rozebírá **nejzávažnější násilnou trestnou činnost dětí a mládeže v současné době** – zejména se doptává, jaké aktuální trendy zaznamenávají respondenti v této problematice; zdali se domnívají, že v současné době (v posledních několika letech) roste brutalita provedení činů dětmi a mládeží a závěrem, jak se děti a mladiství ke každému z odborníků dostanou (tato poslední otázka je zaměřena zejména na odborníky

z psychologického/etopedického poradenství, neboť cest, jak se taková mládež může ke specialistům dostat, je hned několik...).

- **DVO 2:** Jaké motivy se opakují u dětí a mladistvých páchajících závažnou násilnou činností, jaké znaky je spojují?

Druhá DVO se zabývá **motivací pachatele** – tedy tím, jaké motivy a příčiny páchaní takto závažných činů pozorují odborníci nejčastěji a jaké faktory by tak mohly být pro páchaní této trestné činnosti zásadní.

- **DVO č. 3:** Co zvyšuje či naopak snižuje možnost následné nápravy pachatele takto závažných činů?

Třetí DVO mapuje **možnosti nápravy pachatele** a poskytuje největší prostor pro vyjádření subjektivních názorů každého z odborníků – zaobírá se tím, jaký přístup k těmto pachatelům považuje každý z nich za nejefektivnější; jejich hodnocení naší současné zákonné úpravy ve věci ČJT a provinění; dále postojem respondentů k opatřením ukládaným dětem do patnácti let a mladistvým a otázce jejich zpřísnění; jejich názory na umístění v ústavních zařízeních a věznicích, a na závěr se zabývá otázkou možnosti nápravy.

Tazatelské otázky (TO):

1. Jaké zaznamenáváte aktuální trendy v závažné násilné trestné činnosti (ve smyslu činů jinak trestných a provinění) dětí a mladistvých?
2. Myslíte si, že v současné době roste brutalita provedení těchto činů u mládeže a pokud ano, proč?
3. Jak se k Vám děti a mladiství s podobnými problémy dostanou (ať již jde pouze o ty, kteří vykazují možné známky budoucího patologického chování/ trestné činnosti či o ty, kteří jím jsou již plně zasaženi)?
4. Jaké motivy a příčiny páchaní takovýchto činů u dětí a mladistvých pokládáte za nejčastější? Mohl/a byste formulovat, dle Vašeho názoru, společné znaky, které spojují tuto skupinu pachatelů?
5. Jaký přístup k dětským a mladistvým pachatelům takto závažné činnosti považujete Vy osobně za nejefektivnější?
6. Jak hodnotíte současnou zákonnou úpravu ve věci činů jinak trestných a provinění (pouze z hlediska vlivu na dítě a jeho následné resocializace)?

7. Byl/a byste v případě dětí a mladistvých pro zavedeníh přísnějších opatření?
8. Jak hodnotíte z hlediska možné resocializace dětí a mladistvých jejich pobyt v ústavních zařízeních či v případě mladistvých, ve věznicích?
9. Lze dle Vašeho názoru napravit pachatele takto závažných činů, případně liší se Váš názor právě ve věci pachatelů v takto nízkém věku (tzn. je dle Vás možnost lépe resocializovat pachatele, pokud se zahájí vhodný přístup v nižším věku)?

Použitá metoda

Jako metoda sběru dat byl vybrán strukturovaný rozhovor – tedy rozhovor, který probíhal podle předem připravených a konkrétně daných otázek. Některé rozhovory proběhly skrze osobní setkání (kdy byly nahrávány na diktafon), jiné byly v souvislosti se současnou situací provedeny online. Každý z respondentů byl seznámen s tématem práce a s cílem rozhovoru. Rozhovory probíhaly přibližně dvacet minut.

Volba a popis respondentů

Snahou v tomto výzkumném šetření bylo zejména uzpůsobit skladbu respondentů tak, aby byly zastoupeny jak složky terapeutické, tak složky represivní. Zároveň bylo cílem složit skupinu respondentů, v níž by byli zastupitelé hlavních institucí pracující s touto cílovou skupinou.

Charakteristika respondentů:

- **Mgr. Petra Bělohlová, speciální pedagog–etoped, vedoucí SVP Dyáda**

Paní magistra Bělohlová působí jako vedoucí SVP a zastává tak pro účely tohoto výzkumného šetření složku zaměřenou na terapeutické působení. Střediska výchovné péče pracují s klienty, kteří mají výchovné problémy, nerespektují pravidla, jsou agresivní, porušují zákon atd. S mládeží pracuje magistra Bělohlová v rámci následných sezení po činu nebo naopak ihned při prvních projevech patologického chování. Program v SVP může být dítěti či mladistvému také nařízen soudně (SVP Dyáda, 2020, online).

- **PhDr. Andrej Drbohlav, etoped a psychopatolog**

Doktor Drbohlav zastává složku zaměřenou na pachatelův psychický stav a jeho psychickou i sociální resocializaci. Má možnost nahlédnout pod roušku pachatelových

motivů a záměrů. Zároveň ale mnohdy pracuje i s mládeží, která teprve vykazuje počínající znaky patologického chování či trestné činnosti.

- **mjr. PaedDr. Jan Lomnický, vrchní komisař** služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR

Pan major Lomnický zastupuje v tomto šetření policejní útvar a reprezentuje tak pohled státních represivních složek, které se mnohdy setkají s pachateli jako první bezprostředně po činu či v nejbližší době po něm. V tomto ohledu tak mají policejní příslušníci možnost vidět pachatelovo okamžité rozpoložení a psychický stav.

- **Mgr. Jaromír Rémiš, probační úředník pro mládež**

Magistr Rémiš pracuje s dětmi a mladistvými v rámci činnosti PMS. Cílem celého procesu práce s mládeží je, aby jedinec přijal odpovědnost za své jednání (ČJT/provinění) a aby již nepáchal další trestnou činnost. Důležitou složkou je také kontakt pachatele s poškozeným. Probační úředníci pro mládež dohlíží na výkon uložených opatření či s nimi spolupracují již v přípravném řízení (Práce s mládeží, 2002-2020, online).

- **respondent si přeje zůstat v anonymitě, vychovatel**, Věznice Všechny

V rámci výkonu svého povolání má respondent možnost být po dlouhou dobu v kontaktu s mladistvými a poznat tak jejich osobnost a v neposlední řadě i způsoby jejich chování. Jako vychovatel může na odsouzené vhodně působit a zapojit se tak cenným dílem do procesu jejich resocializace.

- **respondent si přeje zůstat v anonymitě, psycholog**, Věznice Všechny

Další dotazovaný působí jako psycholog ve věznici Všechny. Jelikož se jedná o věznici se specializovaným oddělením pro výkon trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody u mladistvých, má s touto cílovou skupinou bohaté zkušenosti. V souvislosti se svou profesí je obeznámen s psychickou charakteristikou odsouzených a mnohdy i s jejich nejintimnějšími problémy.

- **respondent si přeje zůstat v anonymitě, speciální pedagog**, Věznice Všechny

Třetím respondentem z oblasti vězeňské služby je speciální pedagog. Společně s psychology, sociálními pracovníky a vychovateli tvoří ucelenou skupinu odborných zaměstnanců. S odsouzenými pracuje na programu zacházení a má tedy přehled o jejich ochotně plnit tento program, o zařazení do pracovních aktivit, vzdělávání atd. (Tým odborných pracovníků, 2020, online).

5.2 Prezentace výsledků výzkumného šetření

Tematické okruhy

Nejzávažnější násilná trestná činnost dětí a mládeže v současné době

1. Jaké zaznamenáváte aktuální trendy v závažné násilné trestné činnosti (ve smyslu činů jinak trestných a provinění) dětí a mladistvých?

Dětské gangy
„Fighting“
Útoky na seniory
Úmyslné ublížení na zdraví
Vydírání
Páchání trestné činnosti (ČJT/provinění) pod vlivem návykové látky
Přesun trestné činnosti (ČJT/provinění) do kyberprostoru
Ublížení na zdraví s následkem smrti
Vraždy
Fenomén „vraždících potomků“
Nevhodný výchovný styl, patologické rodinné prostředí
Trestná činnost (ČJT/provinění) za účelem materiálního zisku, obohacení se
Páchání trestné činnosti (ČJT/provinění) ve skupině
Kverulantství

Co se týká otázky trendů, odpovědi respondentů se překrývaly v těchto bodech: **činnost dětských gangů; domlouvání a následný boj ve skupinách - tzv. „fighting“** a **útoky na seniory**, jakožto napadání osob často slabších, a navíc mnohdy disponujících finančním obnosem v hotovosti. Dále bylo několikrát zmíněno **páchání trestné činnosti pod vlivem omamných a psychotropních látek** a také často diskutovaný přesun kriminality do **kyberprostoru**. Z konkrétních činů pak **úmyslné ublížení na zdraví** a **vydírání**, jako nejčastější ČJT či provinění v této oblasti.

Jednotlivě bylo poznamenáno ublížení na zdraví s následkem smrti, vraždy a fenomén „vraždících potomků“ (viz. podkapitola „2.2 Klasifikace pachatelů“).

Dále odborníci zmínili nevhodný výchovný styl a patologické rodinné prostředí, trestnou činnost za účelem materiálního zisku a trestnou činnost páchanou ve skupině. Jako poslední bylo podotknuto kverulantsví neboli neustálé domáhání se svých domnělých práv, což je nejspíše častým problémem nejen u mládeže, ale u všech pachatelů obecně.

2. Myslíte si, že v současné době roste brutalita provedení těchto činů u mládeže a pokud ano, proč?

Z odpovědí vyplývá, že **krom jednoho osloveného respondenta, ostatní dotázaní nepozorují, že by se v posledních letech zvyšovala brutalita**. Samozřejmě, že se stále občas dějí činy, které jsou vysoce brutální. Tyto skutky se však děly vždy a vždy se také pravděpodobně dít budou. Někteří účastníci výzkumného šetření dále dodávají, že ale pozorují **zvýšený výskyt výchovných problémů, poruch chování a psychiatrických diagnóz**.

Tímto se nám **potvrzuje výrok o zavádějící prezentaci o údajném zvyšujícím se násilí v médiích**, které pak může působit i na podvědomí veřejnosti.

3. Jak se k Vám děti a mladiství s podobnými problémy dostanou (ať již jde pouze o ty, kteří vykazují možné známky budoucího patologického chování/trestné činnosti či o ty, kteří jím jsou již plně zasaženi)?

Tato otázka byla do šetření zařazena zejména pro uvědomění si **rozdílů** mezi jednotlivými odborníky, kteří se s mládeží setkávají. Odchyly jsou nejenom v tom, **jak se mládež ke specialistům/do institucí dostane**, ale také **kdy**.

Pokud je jen podezření na budoucí patologické chování, mnohdy se takoví klienti dorazí k psychologům. Ti tedy mohou plnit preventivní roli vzhledem k zamezení rozvoje dalšího nechtěného chování. Na druhou stranu se mohou s takovými pachateli setkat i po činu, například při výkonu soudně nařízených programů.

Výhodou represivních složek je setkání se s pachateli bezprostředně po činu (Policie ČR), mnohdy se tak mohou seznámit s nejpřímnějšími výpověďmi samotných pachatelů a vidět místa činu. Vězeňská služba má možnost pachatele poznat dlouhodobě, pozorovat jeho chování v náročných životních situacích. Je velmi důležitá při resocializačním působení na pachatele. Probační a mediační služba pak může s pachatelem spolupracovat již v přípravném řízení, anebo v procesu probace a mediace.

Motivace pachatele

4. Jaké motivy a příčiny páchaní takovýchto činů u dětí a mladistvých pokládáte za nejčastější? Mohl/a byste formulovat, dle Vašeho názoru, společné znaky, které spojují tuto skupinu pachatelů?

Vliv návykových látek
Nevhodný výchovný styl, absence výchovného vedení, vzor kriminálního chování v rodině
Snaha prosadit se mezi vrstevníky, vyniknout, vliv okolí (především vrstevnických skupin)
Trestná činnost (ČJT/provinění) za účelem materiálního zisku
Nevyplněný volný čas
Dědičná zátěž
Časté zkušenosti s dřívějšími pobyty ve výchovných ústavech (u mladistvých odsouzených)
Nevyzrálost, neznalost právních norem

Čtvrtá otázka do jisté míry navazuje na otázku první, avšak zabývá se obecně motivy takového chování v celém časovém spektru, nikoli jako trend v poslední době. Nejvíce se odborníci shodli na **vlivu návykových látek**, kdy se násilná kriminalita může odehrávat na pozadí shánění finančního obnosu pro opatření drog. Dále byl uveden **nevhodný výchovný styl**, absence vzoru chování, které je v souladu se společenskými normami **či přímo vzor kriminálního chování v rodině**. Jeden respondent také poukázal na to, že **trestná činnost** se nemusí odehrávat jen v sociálně slabých rodinách, ale může jít také o dobře situované rodiny. Poté byly několikrát zmíněny ČJT/provinění, které jsou **páchány za účelem materiálního zisku**. Respondenti nezapomněli ani na **vliv vrstevnických skupin a snahu zviditelnit se před členy party**, což je v tomto věku častým motivem. Důležitý, také zmíněný bod, je předchozí zkušenost s umístěním ve výchovných ústavech. Dále se může jednat o nevyplněný volný čas a jeho trávení nevhodnými způsoby. Roli mohou samozřejmě hrát i biologické predispozice. Zmíněna byla také neznalost právních norem a nevyzrálost.

Náprava pachatele

5. Jaký přístup k dětským a mladistvým pachatelům takto závažné činnosti považujete Vy osobně za nejefektivnější?

U této otázky se téměř všichni respondenti shodli, že u mladistvých pachatelů je zapotřebí především **pevně stanovený řád, jasně nastavená pravidla**. I proto, že mnozí z nich do této doby nepoznali jejich vymezení ve své rodině. Někteří pak upozorňují na nutnost **individuálního přístupu**, tzn. zkoumání celého vývoje pachatelovi situace.

Dle respondenta pracujícího na PMS se jako efektivnější jeví **alternativní přístupy**. Dvakrát zmíněn byl také důležitý **vliv pracovních aktivit** a učení se finanční gramotnosti.

6. Jak hodnotíte současnou zákonnou úpravu ve věci činů jinak trestných a provinění (pouze z hlediska vlivu na dítě a jeho následné resocializace)?

Ohledně současné zákonné úpravy vychází najevo, že až na dva odborníky hodnotí ostatní zákonné vymezení **jako nedostatečné**, a byli by pro jeho zpřísnění.

Zajímavý je návrh alternativních přístupů, kdy bychom se mohli inspirovat v zahraničí.

Pro účely dalších výzkumů (výzkumných šetření) by mohly být zajímavé otázky, pro jaké konkrétní zpřísnění by respondenti hlasovali. Popřípadě zda se domnívají, že by takové zpřísnění pomohlo u mládeže, u které je problém mnohem hlubší, a to i vzhledem k výše zmíněným determinantům, které na ně mnohdy působí od raného dětství.

7. Byl/a byste v případě dětí a mladistvých pro zavedeníh přísnějších opatření?

Na předchozí otázku navážeme tímto souvisejícím dotazem. Opět, větší část dotazované skupiny se názorově shodla, a byla by tedy **pro zpřísnění** opatření ukládaných dětem a mladistvým. Pokud se dotazovaní dotkli v této otázce i snížení hranice trestní odpovědnosti, odpovídali také, že by byli pro její snížení.

8. Jak hodnotíte z hlediska možné resocializace dětí a mladistvých jejich pobyt v ústavních zařízeních či v případě mladistvých, ve věznicích?

Všichni respondenti uvedli, že hodnotí vliv těchto zařízení kladně. Argumenty pro pozitivní posouzení těchto institucí jsou především **pevně daný řád, pravidla, poznání společenských norem**.

Na druhou stranu, většina z odborníků zohlednila i stinnou stránkou, kterou může být **přenos nevhodného/patologického chování**, jestliže je mnoho takovýchto jedinců v jedné instituci (tzn. „přiučení se“ něčemu novému). Takovéto nakumulování jedinců pak může přinášet i problémy spojené s resocializací.

9. Lze dle Vašeho názoru napravit pachatele takto závažných činů, případně liší se Váš názor právě ve věci pachatelů v takto nízkém věku (tzn. je dle Vás možnost lépe resocializovat pachatele, pokud se zahájí vhodný přístup v nižším věku)?

Tato otázka byla položena záměrně tak, aby se jejím prostřednictvím v tomto výzkumném šetření poukázalo na význam včasné intervence. Není tak asi žádným překvapením, že většina odborníků odpověděla, že včasnost zásahu je velmi důležitá. Co se pak týká úplné nápravy pachatele, tento dotaz je složitější. Vždy je proto na místě znát každého jednotlivce do hloubky a uplatňovat k němu **individuální přístup**, na čemž se opět shodli i respondenti.

5.3 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo seznámit se s názory odborníků, kteří jsou díky svému povolání v úzkém kontaktu s dětmi a mládeží. Rozebírány byly současné trendy v problematice násilné trestné činnosti mládeže, otázka brutality, motivy a společné znaky. Poslední část nastínila pohledy respondentů na zákonnou úpravu a možnosti resocializace pachatelů. Účelem bylo především vysvětlení kvantitativních výsledků podobně zaměřených průzkumů a také spojení teoretických poznatků s praktickými.

Z hlavního výzkumného problému byly vyčleněny tři dílčí výzkumné otázky a devět tazatelských otázek. **Odpověď na výzkumný problém** se dle názoru autorky nalézt podařilo.

Zejména v první dílčí výzkumné otázce se respondenti až na jednoho shodli, že co se týká otázky zvyšující se brutality, která je často prezentována médií, sami ji ve své profesní praxi nepozorují. Jako současné trendy v násilné trestné činnosti mládeže odborníci nejčastěji uváděli útoky na seniory, dále činnost dětských gangů, „fighting“. Konkrétně pak násilné trestné činy ublížení na zdraví a vydírání.

Druhá dílčí výzkumná otázka se týkala motivů pro páchaní násilné kriminality a společných znaků. Respondenti se shodli zejména na absenci správného působení rodiny, což se projevilo i v odpovědi na výzkumný problém. Jako významný se také ukázal vliv návykových látek, motiv materiálního zisku a také snaha vyniknout ve vrstevnické skupině – z čehož vyplývá odpověď na první část výzkumného problému (příčiny páchaní závažné násilné trestné činnosti dětmi a mladistvými).

Poslední dílčí výzkumná otázka se zaměřovala na možnosti resocializace těchto pachatelů. Z odpovědi dotazovaných vyplývá zejména nutnost posoudit každý případ individuálně. Každopádně je ale vždy lepší zahájit intervenci hned v počátcích nevhodného chování. Třetí dílčí výzkumná otázka zároveň poskytuje odpověď na druhou část výzkumného problému (možné faktory nápravy těchto pachatelů).

Podle odpovědí dotazovaných byla jako primární činitel nejčastěji zmiňována rodina, tedy přesněji její nevhodné působení či přímo kriminální chování u rodičů či příbuzných. Na tuto skutečnost se pak mohou nabalovat další okolnosti jako užívání návykových látek, trestná činnost za účelem zisku, snaha najít uznání alespoň ve vrstevnické skupině, a nakonec i neznalost právních norem. Pokud bychom tedy celý výsledek hodnotili v kontextu se současně uznávanou biopsychosociální teorií, dle názorů odborníků u dětských a mladistvých pachatelů závažné násilné trestné činnosti převládají sociální činitelé. Co se pak týká nápravy těchto pachatelů, z výpovědí vyplývá, že je velmi důležité, aby pachatelé poznali řád, společenské normy chování, které jim mnohdy vlastními rodinami nebyly předány. I tak je ale zásadní uplatňovat ke každému z pachatelů individuální přístup a poznat okolnosti, které konkrétně jeho ovlivňovaly.

Pokud bychom porovnali výsledky tohoto výzkumného šetření se dvěma výše zmíněnými výzkumy, zjistili bychom, že se prakticky ve všem shodují. Ohledně otázky zvyšující se brutality, se i v tomto empirickém šetření respondenti spíše domnívají, že nevzrůstá a že je tato domněnka způsobena především prezentací v médiích. I s výsledky druhého výzkumu se tyto do značné míry překrývají, snad jen respondenti v tomto šetření méně zmiňovali vliv osobnostních predispozic (zde zmíněny pouze dvakrát).

Závěr

Bakalářská práce se zabývala závažným fenoménem nejhorších násilných činů páchaných dětmi a mládeží. Zohlednila tuto problematiku jak ve směru trestně-právním, tak také v ohledu věd humanitních. Zkoumala psychologické aspekty pachatelů a jejich sociální determinanty.

Cílem práce bylo sjednotit teoretické poznatky v této problematice a doplnit je pomocí empirického šetření o zkušenosti odborníků z praxe, kteří s danou cílovou skupinou pracují. Pro toto šetření byli úmyslně zvoleni respondenti se zaměřením psychologickým (terapeutickým) i specialisté působící v represivních složkách. Cíl práce byl z pohledu autorky splněn.

Záměrem teoreticky orientovaných kapitol bylo realizovat rešerši literárních i internetových zdrojů k tomuto tématu.

První kapitola se zabývala trestně-právním vymezením dítěte do patnácti let, mladistvého, mládeže. Dále se věnovala formulaci termínů souvisejících s kriminalitou. Přiblížila zásady trestní odpovědnosti dětí a mládeže a rozdíly trestně-právního řízení ve věcech mladistvých od dospělých. Vymezila relativní trestní odpovědnost a postupy, které jsou učiněny, pokud tato situace nastane.

Druhá kapitola se zabývala násilnými činy. Nejprve vymezila pojem násilí, násilná kriminalita. Dále uvedla výčet nejzávažnějších násilných trestných činů, jejich zákonné ukotvení, specifika těchto činů u dětských a mladistvých pachatelů a prevalenci u této věkové skupiny dle ročních policejních statistik. Následně byla zmíněna klasifikace pachatelů podle autora Clifforda Linedeckera, která, ačkoli je zaměřena na dětské a mladistvé pachatele paricidy, považuje ji autorka za důležitou a zároveň se domnívá, že je možno ji aplikovat i na pachatele některých dalších násilných činů.

Třetí kapitola zkoumala znaky, které jsou typické pro tuto skupinu pachatelů, zejména pak způsoby provedení činů. Věnovala se podílu mládeže na celkové kriminalitě, zmínila též procentuální účast dívek na trestné činnosti. Předložila teoretické souvislosti kriminality mládeže s fenoménem desistance, dále termíny prvopachatel a prvotrestaný. Zabývala se také příčinami, které mohou působit na budoucí páchání trestné činnosti dítětem nebo mladistvým. Přiblížila aktuální pojetí bio-psycho-sociálního modelu. Zmínila Macdonaldovu triádu neboli soubor tří indikátorů budoucího možného násilného,

zejména vražedného, chování. Obsáhla také podkapitulu týkající se motivace k páchání násilné kriminality.

Poslední teoreticky pojatá kapitola předložila opatření, která mohou být ukládána dětem do patnácti let a mladistvým, uvedla statistiky uložených trestních opatření. Nakonec předložila instituce spolupracující v těchto věcech s dětmi a mládeží a vymezila oblasti jejich působení.

Empirickému šetření se věnovala závěrečná kapitola. Toto šetření se opíralo o zkušenosti pracovníků s dětskými a mladistvými pachateli závažné násilné trestné činnosti. Orientovalo se na zjištění primárních příčin pro páchání tohoto druhu kriminality v takto nízkém věku i na možnosti nápravy pachatelů.

Potenciál v možnostech dalšího zkoumání spatřuje autorka především v rozboru kazuistik konkrétních případů. Vzhledem k ochraně soukromí mládeže (tzn. i pokud by dané kazuistiky byly uvedeny bez osobních údajů pachatelů, jedná se o tak ojedinělé případy, že by bylo možné podle detailů pachatele identifikovat) nebylo však možné provést takovéto šetření v této práci. Další příležitost spatřuje v rozhovorech se samotnými pachateli, kteří jsou již nyní dospělí, a mohli by tak podat informace o svých motivech ze svého úhlu pohledu. Ve druhém případě by však bylo nutné posoudit pravdivost poskytnutých údajů.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

DRBOHLAV, Andrej. *Etopedie I.: Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*. Hradec Králové: Edice speciální pedagogiky (Gaudeamus), 2005. ISBN 80-704-1163-5.

DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie sériových vrahů: 200 skutečných případů brutálních činů sériových vrahů současnosti*. Praha: Psyché (Grada), 2013. ISBN 978-80-247-4371-4.

FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.

FISCHER, Stanislav, ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Psyché (Grada), 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.

KRAUS, Bohuslav, HRONCOVÁ, Jolana a kol. *Sociální patologie*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-080-1.

LACINOVÁ, Lenka, JEŽEK, Stanislav, MACEK, Petr, eds. *Cesty do dospělosti: psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8400-1.

LINEDECKER, Clifford. *Killer kids: shocking true stories of children who murdered their parents*. 2. vyd. USA: St. Martin's Publishing Group, 2011. ISBN 9781429938679.

MAREŠOVÁ, Alena, HAVEL, Radovan, MARTINKOVÁ, Milada, TAMCHYNA, Miroslav. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. ISBN 978-80-7338-149-3.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., akt. a rozš. vyd. Praha: Pedagogika (Grada), 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.

MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-878-9.

NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7353-376-8.

SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-864-3282-3.

VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-732-3.

ZOUBKOVÁ., Ivana a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4.

Sborníky

MOULISOVÁ, Marcela. Souvislost trestné činnosti s mladým obdobím věku pachatelů. In: RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava, eds. *III. Kriminologické dny: Sborník z konference konané v Hradci Králové ve dnech 19. a 20. ledna 2015*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 92-93. ISBN 978-80-7435-572-1.

Periodika

PODANÁ, Zuzana. Genderové rozdíly v míře delikvence a viktimizace mládeže: test emancipační teorie na mezinárodních datech. In: *Česká kriminologie*. Praha: Časopis Česká kriminologie, 2018, roč. 3, č. 2, s. 1-18. ISSN 2464-6210.

VÁLKOVÁ, Helena. Soudnictví ve věcech mládeže optikou poslední implementační novely. In: *Trestněprávní revue*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2019, roč. 18, č. 10, s. 200. ISSN 1213-5313.

VYSUDIL, Filip. Trestnoprávní úprava trestania mladistvých v teoretických súvislostiach restoratívnej justície. In: *Trestněprávní revue*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, roč. 14, č. 11-12, s. 259. ISSN 1213-5313.

Online zdroje

BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra, ZEMAN, Petr. Násilná sexuální kriminalita-téma pro experty i veřejnost. In: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. 2014 [cit. 2019-08-01]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/418.pdf>.

BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra, ZEMAN, Petr. Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé. In: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. 2015 [cit. 2019-07-27]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/428.pdf>.

DIBLÍKOVÁ, Simona a kol. Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016. In: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. 2017 [cit. 2019-07-26]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/445.pdf>.

HOFERKOVÁ, Stanislava. Trestní odpovědnost mládeže, ústavní a ochranná výchova. In: *Fond rozvoje vysokých škol* [online]. 2009 [cit. 2019-12-03]. Dostupné z: http://ulohy-nrp.webz.cz/Ochranna_a_ustavni_vychova_text.pdf.

HOFERKOVÁ, Stanislava, ŠVRČINOVÁ, Linda. Syndrom CAN. In: *Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí* [online]. 2009 [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: http://www.ospod.cz/_CAN_text.pdf.

MAREŠOVÁ, Alena, HAVEL, Radovan, MARTINKOVÁ, Milada, TAMCHYNA, Miroslav. Násilná kriminalita v nejisté době. In: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. 2015 [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/424.pdf>.

MOULISOVÁ, Marcela. Věk a trestná činnost z pohledu vývojové kriminologie. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2019 [cit. 2019-07-14]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/vek-a-trestna-cinnost-z-pohledu-vyvojove-kriminologie.aspx>.

Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy-Vymezení pojmů. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2019 [cit. 2019-07-14]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/navrh-systemoveho-pristupu-k-peci-o-detske-a-mladistve-delikventy-vymezeni-pojmu.aspx>.

Ochrana dětí. In: *Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika* [online]. 2012 [cit. 2019-07-14]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz>.

Práce s mládeží. In: *Probační a mediační služba ČR* [online]. 2020 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti>.

Práva a postavení mladistvého obviněného. In: *Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika* [online]. 2012 [cit. 2019-07-21]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/obvinny/prava-a-postaveni-mladistveho-obvinneho>.

RAMSLAND, Katherine. Triad of Evil - Do three simple behaviors predict the murder-prone child? In: *Psychology Today* [online]. 2020 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/shadow-boxing/201203/triad-evil>.

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2018. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2019 [cit. 2019-10-23]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/statisticka-rocenka-pro-rok-2018>.

Statistické přehledy kriminality za rok 2019. In: *Policie České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2018.aspx>.

Středisko výchovné péče Dyáda. In: *SVP Dyáda* [online]. 2020 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <http://www.svpdyada.cz/index.htm>.

TOMÁŠEK, Jan. Poznatky z výzkumu sankční politiky ke vztahu trestání a recidivy. In: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. 2015 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/docs/v_2012.pdf.

Tým odborných pracovníků. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-pardubice/o-nas/vykon-vezenstvi/tym-odbornych-pracovniku>.

Ublížení na zdraví. In: *Bílý kruh bezpečí* [online]. 2019 [cit. 2019-08-01]. Dostupné z: www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/ublizeni-na-zdravi.

VEČERKA, Kazimír a kol. Ohrožená mládež mezi prevencí a represí. In: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. 2011 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/393.pdf>.

Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2017 (ve srovnání s rokem 2016). In: *Ministerstvo vnitra České republiky, odbor prevence kriminality* [online]. 2018 [cit. 2019-08-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/.../zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2017.aspx>.

Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2018: (ve srovnání s rokem 2017). In: *Ministerstvo vnitra České republiky, odbor prevence kriminality* [online]. 2019 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

Zákony a legislativní dokumenty

Úmluva o právech dítěte. In: *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. [cit 14. 7. 2019]. ISBN 978-80-7421-120-1.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Trestní předpisy*. [cit 14. 07. 2019]. ISBN: 978-80-7488-376-7.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Trestní předpisy*. [cit 2020-02-12]. ISBN: 978-80-7488-376-7.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2019-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2019-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. In: *Trestní předpisy*. [cit 2020-02-12]. ISBN: 978-80-7488-376-7.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Trestní předpisy*. [cit 2019-12-03]. ISBN: 978-80-7488-376-7.

Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Trestní předpisy*. [cit 2019-07-14]. ISBN: 978-80-7488-376-7.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě). In: *Trestní předpisy*. [cit 2019-12-03]. ISBN: 978-80-7488-376-7.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. [cit 2019-07-14]. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2019-12-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Přehled uložených trestních opatření za rok 2018.....	34
Graf 1: Nejzávažnější násilná trestná činnost dětí a mladistvých-prevalence za rok 2019	22
Graf 2: Kriminalita mládeže	26
Graf 3: Počty odsouzených mladistvých a pachatelů ve věku blízkém mladistvým	27
Graf 4: Přehled uložených trestních opatření za rok 2018.....	35

Seznam příloh

Příloha 1: Transkripce rozhovoru s Mgr. Petrou Bělohlovou (speciální pedagog – etoped)	60
Příloha 2: Transkripce rozhovoru s PhDr. Andrejem Drbohlavem (etoped a psychopatolog)	63
Příloha 3: Transkripce rozhovoru s mjr. PaedDr. Janem Lomnickým (vrchní komisař služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR)	67
Příloha 4: Transkripce rozhovoru s Mgr. Jaromírem Rémišem (probační úředník pro mládež)	71
Příloha 5: Transkripce rozhovoru-respondent si přeje zůstat v anonymitě- (vychovatel ve Věznici Všehrdy)	73
Příloha 6: Transkripce rozhovoru-respondent si přeje zůstat v anonymitě- (psycholog ve Věznici Všehrdy)	76
Příloha 7: Transkripce rozhovoru-respondent si přeje zůstat v anonymitě- (speciální pedagog ve Věznici Všehrdy)	78

Přílohy

Příloha 1: Transkripce rozhovoru s Mgr. Petrou Bělohlovou

- **Speciální pedagog – etoped**
- Vedoucí Střediska výchovné péče Dyáda (město Most – ambulantní i pobytová část, město Chomutov-detašované ambulantní pracoviště)

1. Jaké zaznamenáváte aktuální trendy v závažné násilné trestné činnosti (ve smyslu činů jinak trestných a provinění) dětí a mladistvých?

Zajisté zaznamenávám nárůst činnosti jinak trestné i provinění ve smyslu **dětských gangů**. Taková avíza přicházejí hlavně od klientů v Mostě, kde i nyní operují dětské gangy, které přepadávají děti a stařenky.

Do této skupiny trendů by se dal vlastně zahrnout ještě tzv. „**fighting**“. I ke mně nyní dochází na konzultaci jeden klient, u kterého jsme se tohoto tématu také dotkli. Fighting znamená, že se děti nějakým způsobem vyzívají na souboje a pak je realizují. Největší vlna tohoto trendu, řekla bych, už naštěstí odchází. Tyto případy jsme řešili spíše v minulém školním roce, kdy jsme takových dětí, které přijímaly či dávaly výzvy k soubojům, zde měli v péči více. V takových případech se pak jedná nejčastěji o čin jinak trestný/provinění, které bývá klasifikováno jako ublížení na zdraví.

Kromě těchto dvou případů, u dětí, které my tady máme v péči, jsem jinak nezaznamenala, že tady by byl v současnosti nějaký nárůst přímo konkrétní trestné činnosti.

2. Myslíte si, že v současné době roste brutalita provedení těchto činů u dětí a mladistvých a pokud ano, proč?

Myslím si, že ne. Možná ojediněle mohou být takové případy, kdy dojde k něčemu brutálnějšímu. Ale že bych nárůst tohoto jevu celkově pozorovala v rámci celé populace či u dětí, které k nám chodí, to ne. Spíše bych řekla, že za dobu, co zde pracuji (17 let), je v současné době větší počet dětí, které mají **výchovné problémy, poruchy chování** a celkově možná narůstá také závažnost věcí, které tady řešíme, ale necítím to přímo ve smyslu brutality.

3. Jak se k Vám děti a mladiství s podobnými problémy dostanou (ať již jde pouze o ty, kteří vykazují možné známky budoucího patologického chování/trestné činnosti či o ty, kteří jím jsou již plně zasaženi)?

Těch cest, jak se sem děti či mladiství dostanou, je několik. Pokud **sami rodiče** chtějí řešit problém, který u svého dítěte pozorují, mohou si nás najít na internetu a sami zavolat. Mnoho z nich přichází také na **doporučení základní školy**, velké procento **doporučí kurátor** pro děti a mládež a někteří mají docházení k nám **nařízeno soudně**.

4. Jaké motivy a příčiny páchaní závažné násilné TČ u dětí a mladistvých pokládáte za nejčastější? Mohl/a byste formulovat, dle Vašeho názoru, společné znaky, které spojují tuto skupinu pachatelů?

Myslím, že zde půjde primárně o **nevhodný způsob výchovy a špatný výchovný vzor rodičů**. Například si vybavuji klienta, který se k řešení krizových situací „naučil“ používat násilí tím, že ho pozoroval právě u svého otce. Domnívám se, že rodinné prostředí bude hrát velkou roli, pak zde bude také nějaké procento dětí s **psychickými obtížemi**. Z mého pohledu půjde tedy o takovéto klasické příčiny.

5. Jaký přístup k dětským a mladistvým pachatelům takto závažné činnosti považujete Vy osobně za nejefektivnější?

Mně tedy vyhovuje styl práce-a asi bych ho aplikovala i u dětí s touto problematikou-kdy jde o to **jasně pojmenovat daný problém**. Například k nám přicházejí rodiče a řeknou „vzal mi stokorunu z peněženky“ a já řeknu „takže kradl“. U některých rodin poté přichází šok a překvapení. Takže z mého pohledu jde o to pojmenovat věci pravými jmény a současně zmínit, **kde je v chování ta hranice**, co si dítě může dovolit, a co ne. Stručně řečeno, v rámci nějakého mého uvědomění, jde o práci s dítětem a s jeho rodinou a o následné nastavení mantinelů.

6. Jak hodnotíte současnou zákonnou úpravu ve věci činů jinak trestných a provinění (pouze z hlediska vlivu na dítě a jeho následné resocializace)?

Co se týká zákonné úpravy, říkám si, že bychom mohli zvolit **jiný postup u činů**, které jsou **zvlášť brutální, zvlášť závažné**. Myslím si, že nyní se děje to, že kurátoři a trochu i soudy velmi tlačí na střediska výchovné péče, což považuji za neférové. Pokud již někdo páchá systematickou nebo extrémně závažnou trestnou činnost, nepovažovala bych už to za vhodné ke konzultaci do SVP. Možná bych v takových případech zvažovala jiná zařízení a odlišný postup.

7. Byl/a byste v případě dětí a mladistvých pro zavedeníh přísnějších opatření?

Pokud bych se měla vyjádřit konkrétně **k hranici trestní odpovědnosti**, tak zde si myslím, že její **snížení by mohlo být na místě**. Dnes již čtrnáctileté dítě ví, nebo by mělo vědět, co se může a nemůže, co ukládá zákon. A myslím si, že té hranice trestní odpovědnosti zneužívají právě i ty gangy, o kterých jsme spolu mluvily na začátku.

8. Jak hodnotíte z hlediska možné resocializace dětí a mladistvých jejich pobyt v ústavních zařízeních či v případě mladistvých, ve vězení?

My vlastně tím, že máme pobytovou část, tak se nám i sem dostanou děti, které třeba i nějakou tu trestnou činnost „vyzkoušely“. Přestože ve většině případů, pokud jde o nějaké závažnější chování, tak raději takové děti posíláme do středisek výchovné péče, které jsou při výchovných ústavech. Konkrétně sem k nám se dostávají více děti, které potřebují terapeutické vedení či u kterých je nezbytné řešit vztahové záležitosti. Jinak se ale domnívám, že efekt pobytu v takovém zařízení určitě může být kladný. Dítě totiž dva, eventuelně tři měsíce (což je klasická délka pobytů v SVP) **zažije režim**, **zažije jasná pravidla**, má okamžitou zpětnou vazbu na své chování. Má i prostor uvědomit si svou minulost, přijmout jemu uložená opatření a také si rozmyslet, jak se bude chovat do budoucna. Proto si myslím, že takovéto pobyty mohou mít efekt. Navíc, nyní se bavíme o dětech a mladistvých, kdy u této věkové skupiny stále nějaká ta šance na nápravu je.

9. Lze dle Vašeho názoru napravit pachatele takto závažné trestné činnosti, případně liší se Váš názor právě ve věci pachatelů v takto nízkém věku (tzn. je dle Vás možnost lépe resocializovat pachatele, pokud se zahájí vhodný přístup v nižším věku)?

Určitě, stoprocentně. My jsme zařízení, které pracuje s dětmi od tří do šestadvaceti let, s tím, že s vysokoškolačkou jsem pracovala s jednou a jednalo se o osobnostní problémy. Středoškoláků nám dochází nějaké procento, ale nejvíce máme dětí z druhého stupně ZŠ. I pokud zavolá rodič, který má tříleté dítě a má pocit, že ho nezvládá, že se chová nějakým zvláštním způsobem a dostaví se s ním už v takto nízkém věku, je to dobře. Stejně tak, pokud rodičům doporučí návštěvu nějakého specializovaného zařízení školka či učitelé na prvním stupni. Opravdu, čím dříve se problém podchytí, tím lépe.

Příloha 2: Transkripce rozhovoru s PhDr. Andrejem Drbohlavem

- **Etoped a psychopatolog**

1. Jaké zaznamenáváte aktuální trendy v závažné násilné trestné činnosti (ve smyslu činů jinak trestných a provinění) dětí a mladistvých?

Je potřeba říci, že v celé řadě standartních druhů delikvence se nic významně nemění. To, co se mění, je prostor. Agrese dnes získává nové podoby, přesouvá se do nového prostředí – **kyberprostoru**. Například v kontextu práva jsou činy jako cyberstalking či kyberšikana od roku 2010 trestnými.

To, co je také jiné, jsou agresivní formy sociálně patologických jevů, face-to face, tváří v tvář-agresora a oběti. Jedná se o fenomén, kdy si děti či mladiství mezi sebou domlouvají takzvané „**fighty**“. Setkávají se na smluvených místech, bojují spolu, mívají většinou také diváky, kteří si je natáčejí.

Závisí také na tom, v jakém regionu či kraji se rozhodneme tyto jevy sledovat. V problematice drog, ale i v problematice násilné trestné činnosti, můžeme vidět kraj od kraje určité rozdíly. Někde vznikají takové „**tlupy**“, které přepadávají, někde to jsou jedinci, kteří jsou solitérními agresory, jinde je naopak zvýšený výskyt šikany.

2. Myslíte si, že v současné době roste brutalita provedení těchto činů u dětí a mladistvých a pokud ano, proč?

Tvrzení o rostoucí brutalitě slyším ze všech stran. Reálně pro to ale není žádná statistická opora. Tím nevyvracím, že brutalita neroste, pouze pro to není výzkum, který by to potvrzoval. Podle mého je toto tvrzení spíše **na úrovni pocitu než na úrovni faktu**.

Je ale pravdou, že pokud budeme na brutalitu činů provedených dětmi a mladistvými nahlížet v nějaké delším časovém období, například od roku 1990, tak činy páchané mladistvými byly vždy v mnoha ohledech brutálnější než činy páchané dospělými. Z toho ale nelze usuzovat, že by ty násilné delikty byly obecně surovější než dříve.

3. Jak se k Vám děti a mladiství s podobnými problémy dostanou (ať již jde pouze o ty, kteří vykazují možné známky budoucího patologického chování/ trestné činnosti či o ty, kteří jím jsou již plně zasaženi)?

Já pracuji hlavně s dětmi a mladistvými, u kterých se tyto znaky již projevují. Cesty, jak se do mé péče tyto děti dostanou, jsou rozmanité. Nejčastěji asi přicházejí s rodiči,

kteří si s nimi už neví rady, kupí se jim stížnosti ze školy a z jiných institucí, vyčerpali všechny možné způsoby, jak děti zvládat, mnohdy navštívili už řadu psychologů, psychiatrů a podobně. Pak většinou končí v mé etopedické péči nebo u psychoterapie s tím kombinované.

Další část jsou děti a mladiství, kteří se ke mně dostávají na základě spolupráce s dětskými domovy a výchovnými ústavu v regionu. Někdy to je tak, že je dotyčný propuštěn z výchovného ústavu či z vězení s doporučením či pokynem následné terapeutické péče. V poslední době se ke mně dostávají i od výchovných poradců.

4. Jaké motivy a příčiny páchaní závažné násilné TČ u dětí a mladistvých pokládáte za nejčastější? Mohl/a byste formulovat, dle Vašeho názoru, společné znaky, které spojují tuto skupinu pachatelů?

To je velmi široká otázka, a to z mnoha důvodů, navíc je zde nutné rozlišovat podle věkových kategorií. Z hlediska modu operandi, tedy provedení násilných aktů, je potřeba oddělovat dvě významné skupiny. Na jedné straně naleznete často u násilné trestné činnosti pachatele, kteří pocházejí z **výrazně asociálního nebo antisociálního prostředí**, přičemž jejich rodiče, mnohdy prarodiče, jsou sami o sobě **kriminálně versatilní, recidivní, nezřídká oni sami děti ke zločinu vedou**. Tito pachatelé jsou charakterističtí tím, že s kriminální činností začínají velmi brzo, ve věku kolem šesti, sedmi let. V Královehradeckém kraji je známá kauza jednoho gangu, který přepadával seniory, a kde bylo hned několik dětí z více provázaných rodinných gangů. A oni opravdu i tyto poměrně malé děti brali s sebou, aby té kriminalitě „načichli“.

Na druhé straně se jedná o jedince, kteří vykazují také rozmanitou trestnou činnost, ale kteří pocházejí z odlišné části společnosti. **Mnohdy jsou z dobře zajištěných rodin**. Rodiče bývají zaneprázdnění a často nemají přehled o tom, co jejich děti dělají.

To je svízlel, kdy naše pozornost v jistém předsudku směřuje vůči určitým specifickým částem společnosti, ve kterých předjímáme, že se budou tyto jevy vyskytovat.

5. Jaký přístup k dětským a mladistvým pachatelům takto závažné činnosti považujete Vy osobně za nejefektivnější?

Z těch přístupů, které se obecně užívají rozhodně nelze říci jeden, který zabere vždycky. Je to **vysoce individuální**. Jsou děti, kterým v jejich předešlé životní cestě chybí

porozumění, důvěra, naslouchání. I přesto se s nimi mohou potkat v situaci, kdy už jsou výbušné a agresivní. Ti potřebují vytvoření pocitu bezpečí.

Vedle toho jsou děti, které mají podobné projevy chování, ale příliš na ně nefunguje vytváření důvěrného vztahu. To, co jim chybí, jsou spíše pravidla, řád. Je tedy i určitá skupina dětí, které, když se dostanou do ústavní péče, která má pravidelný režim, začne jim to vyhovovat a oni se poměrně dobře přizpůsobí a fungují.

V zásadě i těch přístupů je mnohem více, tohle jsou ty dva nejjobecnější – ta **klidová cesta** a potom taková ta pevnější a **ráznější cesta**. Na některé děti platí ženský a „mateřský“ přístup – a klidně i v podání muže, a na některé platí spíše „otcovský“, mužský přístup – klidně i v podání ženy.

No a pak ještě můžete mít specifické další přístupy, které jsou opět odvislé od individuality člověka, a zejména jeho klinického obrazu. Toho, zdali se jedná o konkrétní poruchu nebo komorbiditu několika jiných poruch, protože k některým poruchám musíte uplatňovat specifický přístup.

8. Jak hodnotíte z hlediska možné resocializace dětí a mladistvých jejich pobyt v ústavních zařízeních či v případě mladistvých, ve vězení?

Pro některé děti to nejlepší, co pro ně můžete udělat je, že je dostanete co nejdále od jejich biologické rodiny. **Pokud je dítě z nevyhovující rodiny dáno do správného zařízení, pak to pro ně může mít skutečně pozitivní význam.**

Ale na druhé straně se může stát, že se tyto děti dostanou do ústavního zařízení, které pro ně není vhodné. Skladba obtíží, které mají další děti v konkrétním zařízení, může být diametrálně odlišná než obtíže, které má to dané dítě. A v takové situaci může nastat to, že se třeba **přiučí věcem, které ještě neznalo.**

Pro některé děti může být pobyt v ústavu dobrý, pro některé špatný, vždy tedy záleží na konkrétních souvislostech.

9. Lze dle Vašeho názoru napravit pachatele takto závažné trestné činnosti, případně liší se Váš názor právě ve věci pachatelů v takto nízkém věku (tzn. je dle Vás možnost lépe resocializovat pachatele, pokud se zahájí vhodný přístup v nižším věku)?

Včasnost péče u jakýchkoli obtíží je vždy lepší. Na nápravu dětí lze pohlížet různými pohledy. Definoval bych to na takových třech základních pilířích.

Prvním z nich faktor věkový. Mezním věkem je patnáctý rok života, kdy už bývá drtivá většina jedinců vnitřně duševně velmi sebejistých i přesto, že se jedná pouze o jistotu zdánlivou. Jistí jsou pak v tomto věku čas i z hlediska ochoty spolupracovat-když si řeknou „já už s vámi nebudu spolupracovat“, tak prostě terapeuticky v tu chvíli končíte.

Tím druhým pilířem nápravy je rodina. Mezi patnáctým až osmnáctým rokem života mnohdy u těchto jedinců už rodina ztrácí na svém vlivu. U rozvinutějších poruch se již nedá dítě příliš „zachytit“ na základě vztahu k někomu z blízkých. Samozřejmě je rozdílný vliv u dítěte desetiletého a u dítěte osmnáctiletého, kde už vliv rodiny není tak velký.

A tím třetím pilířem jsou vlivy systémové. Protože v České republice naprosto chybí následná péče po propuštění z ústavních zařízení. Nemáme u nás katamnestická šetření, vůbec nevíme, co s těmi jedinci dále je. Zcela tady schází rozvrstvená, víceoborová psychoterapeutická péče, dostupná i těm lidem, kteří si ji nemohou dovolit. Chybí pedopsychoiatri. Vlivem toho, jak jich je málo a nemají na své pacienty čas, tak je mnohem překotněji medikují. Není tady úplně propracovaná a propojená síť pedagogicko-psychologických poraden, diagnostický ústavů, speciálně pedagogických center a tak dále. Také zde absentuje systémová spolupráce – já při své práci potřebuji vědět, kam mí klienti chodí k psychiatrovi, jak pravidelně tam chodí, jak často jim lékaři mění medikaci, co s dítětem ty léky dělají. Stejně je tomu i s psychologickými vyšetřeními, se spoluprací s neurology, se sociálními pracovníky a tak dále.

Pozn.: Z důvodů časové tísně nestihly být v posledním rozhovoru rozebrány všechny otázky (konkrétně nezbyl prostor na dva z dotazů). Jelikož ale jinak autorka považuje i tento rozhovor za velmi přínosný, rozhodla se ho do výzkumného šetření i přes to zařadit.

Příloha 3: Transkripce rozhovoru s mjr. PaedDr. Janem Lomnickým

- **Vrchní komisař služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR**

1. Jaké zaznamenáváte aktuální trendy v závažné násilné trestné činnosti (ve smyslu činů jinak trestných a provinění) dětí a mladistvých?

V České republice v posledních letech zaznamenávám více takzvaný **fenomén vraždících potomků**. Jedná se o případy, kdy děti a mladiství vraždí své rodiče, ale i prarodiče či jiné příbuzné **za účelem především finančního zisku**.

Zhruba v roce 2010 jsem z dostupných statistik zjistil, že Česká republika v té době držela ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi v tomto smutném trendu vražd příbuzných páchaných dětmi a mladistvými prvenství. Nevím, jestli by tomu tak statisticky bylo i v současné době, nicméně obecně vraždy a jinou závažnou násilnou **trestnou činností páchanou za účelem obohacení se** vnímám jako aktuální trend a problém.

Útoky na seniory jsou v tomto ohledu také stále aktuální.

2. Myslíte si, že v současné době roste brutalita provedení těchto činů u dětí a mladistvých a pokud ano, proč?

Nemyslím si, že by v posledních letech narůstala brutalita provedení takových činů. Za mou třicetiletou praxi se provedení takových činů nijak zásadně nezměnilo.

Vyšší brutalitu provedení těchto činů ale vnímám **u slabších jedinců**, kteří si mnohdy krutým provedením činu kompenzují vlastní nejistotu, jedná se o formu přesvědčování se o síle sebe samotného.

3. Jak se k Vám děti a mladiství s podobnými problémy dostanou (ať již jde pouze o ty, kteří vykazují možné známky budoucího patologického chování/ trestné činnosti či o ty, kteří jím jsou již plně zasaženi)?

Tato otázka je spíše na psychology, než na příslušníky policie či vězeňskou službu.

4. Jaké motivy a příčiny páchaní závažné násilné TČ u dětí a mladistvých pokládáte za nejčastější? Mohl/a byste formulovat, dle Vašeho názoru, společné znaky, které spojují tuto skupinu pachatelů?

Jako jednu z častých motivací páchaní závažných provinění či činů jinak trestných u dětí a mladistvých vnímám **vliv návykových látek**. Ať už se jedná o činy, které byly

spáchány pod jejich vlivem či byly provedeny za účelem opatření finančních prostředků na jejich koupi.

Často se pak jedná o již zmíněné **útoky na seniory**, ti často disponují úsporami, které mají spíše než v bance uložené u sebe doma. Takový pachatel si pak konkrétního seniora či seniory vyhlídne a oloupí je **za účelem získání peněz**, k čemuž se mnohdy poji i hrubé a neadekvátní provedení činu za užití násilí.

Pokud bych měl zmínit konkrétní drogy, nejčastěji se jedná o pervitin, heroin, extázi a marihuanu. Jakou drogu člověk kupuje a užívá závisí i na jeho sociálním zařazení a finančních možnostech.

5. Jaký přístup k dětským a mladistvým pachatelům takto závažné činnosti považujete Vy osobně za nejefektivnější?

Rozhodně jsem pro **represivní přístup**. Podle mého názoru je dnešní trend přílišné humanizace, přehnaně jemného přístupu a „nezavírání“ neefektivní. Naším zájmem je především ochrana společnosti, slušných občanů, před takto nebezpečnými jedinci.

Samozřejmě, že by se dozorčí služba a ostatní personál, který s mladistvými přijde do styku, k nim měl chovat slušně, dle mého ale není na místě přehnaně mírný přístup a efektivnější je rozhodně cesta **s přesně nastavenými pravidly**.

Jako účinný vnímám též **pracovní aktivity**, kdy se takoví jedinci zaměstnání prací nemají možnost zaobírat myšlenkami na trestnou činnost.

6. Jak hodnotíte současnou zákonnou úpravu ve věci činů jinak trestných a provinění (pouze z hlediska vlivu na dítě a jeho následné resocializace)?

Bohužel musím naši zákonnou úpravu v těchto věcech hodnotit **negativně**. Zákony neustále prochází změnami, dosud ale chybí určitá jednotná myšlenka, která by vedla k formě nápravy, jedná se také o již zmíněnou přílišnou humanizaci, která ale z hlediska vlivu na resocializaci a nápravu těchto jedinců nemá dostatečný vliv.

Naše společnost je v tomto ohledu slabá. Z pohledu politiků jde vždy o to „co se komu hodí“. Musíme si ale uvědomit, že v těchto věcech jde především o ochranu slušných lidí, kteří, jak se říká, nikomu nic neudělali, a mnohdy jsou činy takovéhoto jedinců neprávem zasaženi (např. zmínění senioři a tak dále).

7. Byl/a byste v případě dětí a mladistvých pro zavedeníh přísnějších opatření?

Samozřejmě, v této věci totiž téměř žádná opatření nejsou, stále jde o „lehký kalibr“. Děti a mladiství by měli vědět, že v případě, kdy něco závažného spáchají, bude následovat trest. Jak bylo řečeno, jde tady především o ochranu ostatních lidí.

8. Jak hodnotíte z hlediska možné resocializace dětí a mladistvých jejich pobyt v ústavních zařízeních či v případě mladistvých, ve vězení?

Myslím, že děti a mladiství by měli mít ať už v ústavních zařízeních či přímo ve věznicích především **pevně nastavený řád**, měli by přesně vědět, co si mohou a co si naopak nemohou dovolit.

Mnoho takovýchto jedinců totiž pochází **z rodin, kde neměli možnost poznat žebříček hodnot uznávaný většinou společnosti** a mnoho z nich ho má bohužel možnost poznat právě až ve výkonu některého z opatření či ve výkonu trestního opatření odnětí svobody.

9. Lze dle Vašeho názoru napravit pachatele takto závažné trestné činnosti, případně liší se Váš názor právě ve věci pachatelů v takto nízkém věku (tzn. je dle Vás možnost lépe resocializovat pachatele, pokud se zahájí vhodný přístup v nižším věku)?

Myslím, že v tomto ohledu nezáleží tak úplně na věku, jako spíš **na prostředí**, ve kterém člověk vyrůstá. Mnohým z nich chybí harmonické prostředí rodiny a pevně nastavená pravidla, hranice. Je velmi důležitý **vliv rodičů, ale i prarodičů** na dané dítě či dospívajícího. Pokud například dítě dostane od rodičů za něco vynadáno, je podstatné, jak se k tomu postaví i jeho prarodiče.

Samozřejmě, že každý jedinec je individuální, ale jak se říká, člověk se rodí jako „tabula rasa“, nepopsaná deska, z 50 % pak jde o nějaké jeho genetické předpoklady a z dalších 50 % jde o vliv rodinného prostředí, o to, co se dítě učí při socializaci.

Vliv rodiny je tedy nezastupitelný a pokud rodina na dítě působí pozitivně, pak se ve většině případů dítě vyvíjí správně, jde o zdravou genezi.

V tomto ohledu musím konstatovat rozdíly i mezi různými sociálními skupinami, často se s tímto setkávám v romských komunitách. Setkal jsem se i s případy, kdy se děti ve velmi nízkém věku „naučily“ vlivem rodiny páchat kriminalitu, a to i tu velmi závažnou.

Vzpomínám si na jeden případ, jednalo se o loupežnou vraždu, kdy skupinka relativně malých kluků (starší patnácti let byl pouze jeden z nich) zavraždila stařenku na popud svého otce, a to jen kvůli finančnímu zisku.

V tomto ohledu je také nutno zmínit vliv party (tzv. „plenící skupiny“), kdy se tohoto činu museli zúčastnit všichni chlapečci ve skupině.

Přitom pokud na to pohlížíte z pohledu vývojové psychologie, účelově jednat a vnímat souvislosti a příčinné vztahy svého jednání, dedukovat, zvládají děti většinou okolo dvanáctého roku života. Většina těchto chlapců do tohoto věku v době spáchání činu nedospěla, a přesto již takto kriminálně uvažovala a jednala za účelem zisku. Vysvětlení je právě ve vlivu rodiny.

V této rodině nad provedením činu neuvažovali tak, jestli je jejich čin dobrý nebo špatný, či dokonce, jestli jednají v mezích zákona, ale nahlíželi na něj pouze za účelem vlastního obohacení.

Pokud se tedy ptáte na otázku, zda lze takovouto kriminální činnost zastavit, myslím si, že ve většině případů ne. Jedná se o jakýsi kriminální koloběh, kdy, jakmile se člověk jednou do věznice dostane, po nějaké době se tam ocitne zase (příkladem může být amnestie Václava Havla v roce 1990, kdy bylo 75 % propuštěných do roka opět ve výkonu trestu).

Problémem pak může být i to, že většina Romů má ve věznicích příbuzné a chtějí se za nimi vrátit zpátky, setkal jsem se dokonce i s případy, kdy lhali jen proto, aby se opět do výkonu trestu dostali.

S těmito lidmi nejde ve většině případů nic dělat, i pokud bychom je například po jednom separovali na nějaký pustý ostrov s většinovou společností, myslím, že i jeden takový kriminálně se chovající jedinec by tam působil problémy.

Příloha 4: Transkripce rozhovoru s Mgr. Jaromírem Rémišem

- **Probační úředník pro mládež**

1. **Jaké zaznamenáváte aktuální trendy v závažné násilné trestné činnosti (ve smyslu činů jinak trestných a provinění) dětí a mladistvých?**

Obecně pozoruji **nárůst drogové trestné činnosti** a také **přesun trestné činnosti do kyberprostoru**.

2. **Myslíte si, že v současné době roste brutalita provedení těchto činů u mládeže a pokud ano, proč?**

Brutalita je **průběžně stejná** a odpovídá věkovým a osobnostním dispozicím pachatelů.

3. **Jak se k Vám děti a mladiství s podobnými problémy dostanou (ať již jde pouze o ty, kteří vykazují možné známky budoucího patologického chování/ trestné činnosti či o ty, kteří jím jsou již plně zasaženi)?**

Klienti se k nám dostanou na základě spolupráce s OSPOD či prostřednictvím pověření OČTŘ.

4. **Jaké motivy a příčiny páchaní takovýchto činů u dětí a mladistvých pokládáte za nejčastější? Mohl/a byste formulovat, dle Vašeho názoru, společné znaky, které spojují tuto skupinu pachatelů?**

Ty motivy mohou být různé: uspokojení svých potřeb patologickou formou, **vliv vrstevnické skupiny, nevyplněný volný čas** apod.

Z charakteristických prvků pozoruji vzdělávací a výchovné problémy už během docházky na základní škole, absenci volnočasových aktivit, **abúzus omamných a psychotropních látek, dědičnou zátěž a špatnou funkci rodiny**.

5. **Jaký přístup k dětským a mladistvým pachatelům takto závažné činnosti považujete Vy osobně za nejefektivnější?**

Záleží na osobnosti pachatele, ale **zpravidla se jeví jako efektivnější alternativní přístupy**.

6. Jak hodnotíte současnou zákonnou úpravu ve věci činů jinak trestných a provinění (pouze z hlediska vlivu na dítě/mladistvého a jeho následné resocializace)?

Současná legislativa je **poměrně dobrá**, nicméně by stálo za odbornou diskuzi k **zvýraznění role PMS a nových alternativních opatření**, které jsou využívány v zahraničí.

7. Byl/a byste v případě dětí a mladistvých pro zavedeníh přísnějších opatření?

Pouze **u zvláštních případů** by zákon mohl připouštět **přísnější potrestání mladistvých**. **U pachatelů pod 15 let bychom se opět mohli inspirovat v zahraničí**, kde lze trestně postihnout i pachatele mladší, zpravidla 12-15 let. **Jinak je stávající úprava dostatečná**.

8. Jak hodnotíte z hlediska možné resocializace dětí a mladistvých jejich pobyt v ústavních zařízeních či v případě mladistvých, ve věznicích?

V současné soudní praxi tato opatření nastupují až jako poslední možnost, kdy již selhala všechna alternativní opatření. Vzhledem k osobnostem těchto pachatelů je možnost další resocializace značně snížena. Jde o ochranu společnosti, která je zajištěna omezením pachatelů na svobodě.

9. Lze dle Vašeho názoru napravit pachatele takto závažných činů, případně liší se Váš názor právě ve věci pachatelů v takto nízkém věku (tzn. je dle Vás možnost lépe resocializovat pachatele, pokud se zahájí vhodný přístup v nižším věku)?

Tady nelze dát jednoznačnou odpověď, **záleží na konkrétní osobnosti pachatele**, u někoho je možnost resocializace nemožná, případně ztížená, měl jsem třeba i případ napraveného vraha nebo pachatelů závažné sexuálně motivované trestné činnosti.

Příloha 5: Transkripce rozhovoru - respondent si přeje zůstat v anonymitě

- **Vychovatel ve Věznici Všehrdy**
- Věznice se specializovaným oddílem pro výkon trestu mladistvých odsouzených mužů

1. Jaké zaznamenáváte aktuální trendy v závažné násilné trestné činnosti (ve smyslu činů jinak trestných a provinění) dětí a mladistvých?

Trestná činnost mladistvých odsouzených je v závažné trestné činnosti nejvíce obsažena v provinění **ublížení na zdraví**, a to formou **úmyslného a záměrného** páčání protiprávního jednání. Dále v provinění **vydírání**. Méně obsažena je u mladistvých odsouzených vykonávající trest výkonu trestního opatření obsažena v provinění: ublížení na zdraví s následkem smrti, či provinění vraždy.

2. Myslíte si, že v současné době roste brutalita provedení těchto činů u mládeže a pokud ano, proč?

Ano, myslím si, že ve světě, ve kterém žijeme roste brutalita nezletilých či mladistvých v souvislosti s páčáním protiprávních činností. Důvodem zpravidla bývá **nefunkční či neúplná rodina** nezletilého či mladistvého, ve které vyrůstá. Nezáměr rodiny o to, co ve volném čase jejich děti dělají. Prostředí, ve kterém se nezletilý či mladistvý pohybuje. **Snaha prosadit se mezi soukmenovci** na úkor jiných, zpravidla ukázáním své síly, vytahováním, snahou získat finanční prostředky bez zátěže rodiny, která stejně nic většinou nemá. Dalším faktorem je **užívání návykových látek**, které ovlivňují správné vnímání toho, co jedinec dělá, co je společensky přijatelná norma a co již není.

3. Jak se k Vám děti a mladiství s podobnými problémy dostanou (ať již jde pouze o ty, kteří vykazují možné známky budoucího patologického chování/ trestné činnosti či o ty, kteří jím jsou již plně zasaženi)?

Do Věznice Všehrdy jsou mladiství odsouzení eskortováni z některé Vazební věznice v České republice.

4. Jaké motivy a příčiny páchaní takovýchto činů u dětí a mladistvých pokládáte za nejčastější? Mohl/a byste formulovat, dle Vašeho názoru, společné znaky, které spojují tuto skupinu pachatelů?

Motivem v páchaní takových činů je **snaha získat prospěch na úkor jiných** s co nejmenším úsilím a co možná největším prospěchem. Společným znakem těchto skupin je **nevyzrálost, neznalost právních norem, lehká ovlivnitelnost okolí, snaha vyniknout**, snaha nadřadit se či udělat něco co zviditelní, snaha po zisku.

5. Jaký přístup k dětským a mladistvým pachatelům takto závažné činnosti považujete Vy osobně za nejefektivnější?

Jde o individuální přístup ke každému jedinci. Ten by měl zajistit co nejoptimálnější rozvoj mladistvého tak, aby se po propuštění nedopouštěl opětovného protiprávního jednání. **Individuální přístup** by se měl zaměřit na **komplexní rozvoj osobnosti**.

6. Jak hodnotíte současnou zákonnou úpravu ve věci činů jinak trestných a provinění (pouze z hlediska vlivu na dítě a jeho následné resocializace)?

Myslím, že z **hlediska vlivu na dítě je zákonná úprava dostatečná**. Z hlediska resocializace by bylo dobré, pokud je dítě v rodině, se **více zaměřit na činnost této rodiny** a zpřísnit pravidla.

7. Byl/a byste v případě dětí a mladistvých pro zavedeníh přísnějších opatření?

Nejsem v tomto směru zcela rozhodnut.

8. Jak hodnotíte z hlediska možné resocializace dětí a mladistvých jejich pobyt v ústavních zařízeních či v případě mladistvých, ve věznicích?

Pokud opakovaně porušují zákonné normy, je třeba s nimi něco dělat. Jsou to jediné instituce, které nějakým způsobem chrání veřejnost. Jinak je to **soustředění tzv. hodně špatného na jednom místě, což přináší problémy nejen dané instituci ale problémy spojené i s resocializací**.

9. Lze dle Vašeho názoru napravit pachatele takto závažných činů, případně liší se Váš názor právě ve věci pachatelů v takto nízkém věku (tzn. je dle Vás možnost lépe resocializovat pachatele, pokud se zahájí vhodný přístup v nižším věku)?

Určitě by zahájení vhodného přístupu v nižším věku pachatele pomohlo. **Náprava u takových pachatelů je problematická** a nedá se přímo říci, jestli lze či nelze daného pachatele napravit.

Důležité v posouzení přeci je, co daný pachatel spáchal, jak protiprávní jednání spáchal, co ho k protiprávnímu jednání vedlo, za jakých podmínek protiprávní jednání spáchal, co chtěl protiprávním jednáním dosáhnout, získat či odvrátit. Tento názor je dle mého velice složitý a nedá se jednoznačně stanovit a zaškatulkovat.

Příloha 6: Transkripce rozhovoru - respondent si přeje zůstat v anonymitě

- **Psycholog ve Věznici Všehrdy**
- Věznice se specializovaným oddílem pro výkon trestu mladistvých odsouzených mužů

1. Jaké zaznamenáváte aktuální trendy v závažné násilné trestné činnosti (ve smyslu činů jinak trestných a provinění) dětí a mladistvých?

Nejčastějším trendem současné doby je **kverulantství při vyšetřování násilné trestné činnosti** (neustálé domáhání se svých práv). **Trestná činnost mladistvých a její povaha se nijak nemění.**

2. Myslíte si, že v současné době roste brutalita provedení těchto činů u mládeže a pokud ano, proč?

Brutalita již **neroste. Roste procento psychiatrických diagnóz mladistvých pachatelů.**

3. Jak se k Vám děti a mladiství s podobnými problémy dostanou (ať již jde pouze o ty, kteří vykazují možné známky budoucího patologického chování/ trestné činnosti či o ty, kteří jím jsou již plně zasaženi)?

Jako psycholog jsem zaměstnán v tomto oboru.

4. Jaké motivy a příčiny páchaní takovýchto činů u dětí a mladistvých pokládáte za nejčastější? Mohl/a byste formulovat, dle Vašeho názoru, společné znaky, které spojují tuto skupinu pachatelů?

Nejčastěji jsou to **látkové závislosti.**

5. Jaký přístup k dětským a mladistvým pachatelům takto závažné činnosti považujete Vy osobně za nejefektivnější?

Adekvátní represe.

6. Jak hodnotíte současnou zákonnou úpravu ve věci činů jinak trestných a provinění (pouze z hlediska vlivu na dítě a jeho následné resocializace)?

Jako **velmi nedostatečnou.**

7. Byl/a byste v případě dětí a mladistvých pro zavedeníh přísnějších opatření?

Ano.

8. Jak hodnotíte z hlediska možné resocializace dětí a mladistvých jejich pobyt v ústavních zařízeních či v případě mladistvých, ve věznicích?

Umístění v těchto zařízeních je dle mého názoru **pozitivní**. Pro společnost je prospěšné řešení.

9. Lze dle Vašeho názoru napravit pachatele takto závažných činů, případně liší se Váš názor právě ve věci pachatelů v takto nízkém věku (tzn. je dle Vás možnost lépe resocializovat pachatele, pokud se zahájí vhodný přístup v nižším věku)?

Ano, ale postup musí být **individuální a přiměřený**.

Příloha 7: Transkripce rozhovoru - respondent si přeje zůstat v anonymitě

- **Speciální pedagog ve Věznici Všechny**
- **Věznice se specializovaným oddílem pro výkon trestu mladistvých odsouzených mužů**

1. Jaké zaznamenáváte aktuální trendy v závažné násilné trestné činnosti (ve smyslu činů jinak trestných a provinění) dětí a mladistvých?

Děti a mladiství páchají v dnešní době často trestnou činnost **pod vlivem návykové látky**. Často se objevuje trestná činnost s **ublížením na zdraví, vydíráním** ale i **ublížení na zdraví s následkem smrti, nebo vražda**. Násilná trestná činnost je páchána často **ve skupině a na slabších jedincích** (senioři).

2. Myslíte si, že v současné době roste brutalita provedení těchto činů u mládeže a pokud ano, proč?

Myslím, že co se týká brutality, je to **stejně jako dřív**, jen se o tom asi více mluví.

3. Jak se k Vám děti a mladiství s podobnými problémy dostanou (ať již jde pouze o ty, kteří vykazují možné známky budoucího patologického chování/ trestné činnosti či o ty, kteří jím jsou již plně zasaženi)?

Často přicházejí z **výchovných ústavů** a mají pestrou minulost, co se týká protiprávního jednání.

4. Jaké motivy a příčiny páchání takovýchto činů u dětí a mladistvých pokládáte za nejčastější? Mohl/a byste formulovat, dle Vašeho názoru, společné znaky, které spojují tuto skupinu pachatelů?

Jsou to jedinci převážně s **drogovou zkušeností, z nefunkčních rodin** či **ovlivnění partou**, ve které se pohybují.

5. Jaký přístup k dětským a mladistvým pachatelům – včetně dětí do 15 let- takto závažné činnosti považujete Vy osobně za nejefektivnější?

Je to jen můj pohled, ale např. co se týká sportovních aktivit, upřednostňuji u těchto jedinců kolektivní sporty (např. fotbal). Učí se tak **respektovat pravidla a učí se chovat ve skupině**. Zásadně ve výkonu trestního opatření odmítám posilovnu a bojová umění. Je to ale jen můj názor. Nejlepším prostředkem byla, je a bude vždy **práce** – ukazuje, **jakou hodnotu mají peníze a že se dají získat i bez trestné činnosti**.

6. Jak hodnotíte současnou zákonnou úpravu ve věci činů jinak trestných a provinění (pouze z hlediska vlivu na dítě/mladistvého a jeho následné resocializace)?

Jak se říká: „**co není socializováno nejde resocializovat**“. Ukázat mladistvému, který žil v rodině, kde násilí bylo na každodenním pořádku, že se dají věci řešit i jiným způsobem. Dle mého vlastního průzkumu se ukazuje, že 90 % násilných trestných činů páchají jedinci, kteří **násilí nějakou formou zažili v rodině**.

7. Byl/a byste v případě dětí a mladistvých pro zavedení přísnějších opatření?

Určitě **ano**, protože už od mala děti učíme, že nemají ubližovat druhým, a tak si myslím, že jasná hranice 15 let není úplně na místě.

8. Jak hodnotíte z hlediska možné resocializace dětí a mladistvých jejich pobyt v ústavních zařízeních či v případě mladistvých, ve věznicích?

Je to **individuální**. Samozřejmě jejich umístěním do těchto zařízení je vyčleníme a tím chráníme společnost před pácháním další trestné činnosti. Někdy ale opravdu platí to, že **co doposud neuměli, se naučí**, a z výkonu trestního opatření odchází ještě více narušená osobnost.

9. Lze dle Vašeho názoru napravit pachatele takto závažných činů, případně liší se Váš názor právě ve věci pachatelů v takto nízkém věku (tzn. je dle Vás možnost lépe resocializovat pachatele, pokud se zahájí vhodný přístup v nižším věku)?

Nemohu toto posoudit. **Pokud má jedinec funkční sociální zázemí a sám chce svůj život změnit tak je náprava pravděpodobná**.